

**Driemaandelijks tijdschrift
van de heemkundige kring
HET LAND VAN NEVELE**

Vereniging zonder winstoogmerk

JUNI 1984 — JAARGANG XV — AFLEVERING 2

Bij de kaftfoto :

Karl Friedrich Baron von Sauerbronn (1785-1851) met zijn *draisine* of eerste bestuurbare loopfiets.

(Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE

Vereniging zonder winstoogmerk

JUNI 1984 — JAARGANG XV — AFLEVERING 2

Verantwoordelijke uitgever : J. LUYSSAERT

Veldestraat 26

9841 Nevele - Merendree

Het tijdschrift „HET LAND VAN NEVELE” is een driemaandelijke uitgave van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” v.z.w.

Redactieraad : J. LUYSSAERT - voorzitter
L. CLAEYS - LAVENT

Redactieadres : J. LUYSSAERT
Veldestraat 26
9841 NEVELE - Merendree

Voor verdere informatie in verband met de opgenomen artikels en bijdragen voor het tijdschrift, gelieve contact op te nemen met de redactievoorzitter. Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

De heemkundige kring „Het Land van Nevele” is een vereniging zonder winsttoegmerk die ernaar streeft, enerzijds de heemkundige studie van de streek te bevorderen, te beoefenen en de verworven kennis te verspreiden ; anderzijds actief bij te dragen tot beheer, bescherming en vrijwaring van het cultureel en natuurlijk patrimonium van de streek.

Daartoe organiseert zij ook geregeld voordrachten, dia- en filmvoorstellingen, tentoonstellingen, uitstappen en wandelingen.
Alle leden worden op die manifestaties uitgenodigd en kunnen eraan deelnemen.

Haar werkgebied wordt gevormd door vijf afdelingen die respectievelijk volgende deelgemeenten omvatten :

1e afdeling : Nevele, Vosselare
2e afdeling : Hansbeke, Poesele
3e afdeling : Landegem, Merendree
4e afdeling : Lotenhulle, Poeke
5e afdeling : Bachte-Maria-Lerne, Meigem, Sint-Martens-Lerne, Vinkt, Zeveren.
De zetel van de vereniging is gevestigd in de gemeente Nevele.

Briefwisseling in verband met de werking van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” v.z.w. dient te worden gericht aan het secretariaat van de vereniging, Biebuyckstraat 2, 9850 NEVELE.

-
- **Abonnement en lidmaatschap :** 350,- fr. per jaar.
vanaf 500,- fr. per jaar steunend lid.
te storten op rekening 000-0627981-03 of 290-7431460-20 van
„Het Land van Nevele” v.z.w., Beentjesstraat 24, 9850 NEVELE
- **Losse nummers :** voor zover voorradig.
- **Opzegging abonnement :** vóór 1 december.
- **Overname van teksten :** toegestaan mits bronvermelding.
-

Lay-out : P. D'Hoker.

Gedrukt in de Beschutte Werkplaats „Nevelland” te Nevele.

DE FLANDRIENS VAN LOTENHULLE

Woord vooraf

Het idee om over de flandriens van Lotenhulle te schrijven kwam spontaan bij me op toen ik een bezoek bracht aan A. Janssens' tentoonstelling „*Wielersport in en rond Nevele*” in Rietgaverstede in mei 1983.

Zoals zovelen ben ik van huize uit vertrouwd met deze Vlaamse volkssport bij uitstek.

Mijn vader was ook eens wielrenner en zelf was ik van jongsaf aan een harts-tochtelijk fan (= waaier) van *koersen en koereurs*.

Zoals het in de wielertaal heet : „Antoine Janssens maakte het gat en ik sprong mee”.

Ik interviewde 15 Lootse oud-renners en tijdens de oktoberkermis '83 verzorgde ik t.g.v. de hobbytentoonstelling van de K.W.B. in Lotenhulle een standje met foto's en interviews onder de titel : „*De Flandriens van Lo*”. Zo rijpte het idee om dit sportief aspect van het Lootse volksleven grondiger te onderzoeken.

In een eerste artikel schets ik de geschiedenis van de wielersport in het algemeen om zo het Lotenhulse wielerveen in zijn algemeen kader te plaatsen.

In een tweede artikel tracht ik mijn persoonlijke ervaringen met de wielersport op te roepen. Zoals zovelen die van *koersen* houden, ben ik uitsluitend supporter geweest. Wat houdt dat in ? Hoe belandde ik in die rol ? Dit wordt een persoonlijk verhaal maar ik veronderstel dat vele lezers zichzelf zullen herkennen in wat ikzelf beleefde.

In een derde artikel ten slotte wil ik een beeld ophangen van het Lotenhulse wielerveen. Lotenhulle herbergde als klein dorp toch enkele kampioenen en - hoe kan het anders - een hele groep renners die elk op hun manier „flandrien” waren.

Vanuit *de* wielersport, over *mijn* wielersport naar *onze* wielersport. Laat ons hopen dat we de aankomst bereiken.

De Wielersport : algemene inleiding

De zucht naar snelheid is ieder mens instinctief aangeboren . Hangt dit instinct samen met onze vlucht voor de straffende engelen uit het Aards Paradijs of is het een restant van de primitieve vluchtreactie van de aapmens in ons om te overleven ? Wie zal het ooit verklaren ?

Zeker is dat onze soort houdt van de sensatie van de snelheid.

„Zij (= de snelheid) is der tijden edelste geschenk” schreef Marnix Gijsen in een van zijn gedichten.

De drijfveer om het hardst te lopen, te rijden, te zwemmen ... zit ze niet heel diep in ieder van ons ? We zijn competitiewezens, hoe dan ook. De volksmond zegt het onomwonden : „’t Leven is voor de rappe !” Wie het vlugst denkt en uitvoert smaakt meestal de voldoening van de overwinning en wekt bewondering op.

Deze aangeboren competitiegeest van de mens om zichzelf en anderen te overtreffen om de eerste, de beste te zijn is wellicht de oerbron van alle sportactiviteit.

Men kan zich edeler motieven voor sportbeoefening wensen en indenken maar ik vrees dat sport totnogtoe altijd al een veredelde vorm van de primitieve „survival of the fittest” was en is.

Dat de sport een spiegel van de maatschappij is hoeft vanuit dit oogpunt geen betoog.

De Technische evolutie van de fiets of het wielpeerd (zie kaftfoto)

De eerste bestuurbare loopfiets werd in augustus 1817 uitgevonden door een zekere Karl Friedrich Baron Drais von Sauerbronn (1785 - 1851), een opperhoutvester, d.i. een soort directeur van Waters en Bossen, uit Karlsruhe in West-Duitsland. Von Drais noemde zijn houten loopfiets *Draisine*. De fiets bestond uit twee houten wielen die door een balk met elkaar verbonden waren. Het voorwiel was bestuurbaar en op de balk was een zadel aangebracht. De fietser zette zich beurtelings met rechter en linkervoet af op de grond. Zijn vondst leverde Freiherr Karl echter meer spot dan waardering op. In 1835 bespotten een Engelsman zijn uitvinding zo erg dat Von Drais met hem op de vuist ging maar zelf hardhandig tegen de straatstenen gepunct werd. Het stadsbestuur van zijn geboortestad Mannheim ontnam hem na onderzoek van de feiten de sleutels die een teken van zijn waardigheid inhielden. Later werd de man geestesziek en stierf straatarm en vergeten op 10 - 12 - 1851.

Een jaar na Von Drais' uitvinding construeerde de Engelsman Dennis Johnson een *draisine* met ijzeren frame en met ijzeren wielen.

In speciale rijscholen leerde hij de mensen van Londen met de loopfiets rijden. De *hobby horses*, zoals men ze in het Engels noemde, wogen ongeveer 32 kilogram en ze konden een snelheid van 13 km per uur ontwikkelen.

Een volgende stap zette de Schot Mac Millan. In 1839 ontwikkelde hij een zitfiets waarbij de rijder bij het voortbewegen de grond niet meer hoefde te raken. Het voorwiel van de fiets was kleiner dan het achterwiel en door op hefbomen op het kleinere voorwiel - die met het achterwiel in verbinding

stonden - te trappen kon men zich voortbewegen.

In 1853 slaagde de Duitser Philip M. Fischer erin pedalen aan het rond-draaiende voorwiel te bevestigen waarmee de fiets door middel van rond-draaiende beenbewegingen kon worden voortgedreven.

In 1861 bedacht de Fransman Ernest en Pierre Michaux een pedalenconstructie op de as van het draisinevoorwiel. Daaruit kwam de *vélodipède* voort die heel Europa zou veroveren. Bij deze *vélodipède* was het voorwiel veel groter dan het achterwiel omdat men er - niet onlogisch - van uitging dat hoe groter de omwenteling van het voorwiel was, hoe sneller de voortbeweging van de fiets zou zijn.

In Engeland construeerde James Starley in 1871 de hoge *bicycle*.

Van zijn model „*Ariel*” bedroeg de doorsnede van het voorwiel liefst 125 cm wat hem bij één omwenteling 3,93 meter vooruitbracht.

Het berijden van zo'n hoge *bi* was echter een riskante bezigheid, vooral bij het op - en afstappen. Het trappen ging zeer moeizaam en de bestuurbaarheid was zeker voor verbetering vatbaar.

Dezelfde James Starley bedacht omstreeks 1880 een geheel nieuwe constructie. Het werd een laag model waarbij het zwaartepunt tussen de beide wielen kwam, met de kettingaandrijving op het achterwiel.

De ketting, lopend over een regelmatig groot en klein tandrad was een uitvinding uit 1876 van de Amerikaan Shergold.

Dit nieuw soort fiets kreeg de naam „*Safety*” omdat het zoveel veiliger rijden was dan met de hoge *bi*.

Fietsen op wielen van hout of ijzer, soms omgeven door vaste, volle gummbandjes, bleef echter een lastige karwei totdat de Schotse veearts, John B. Dunlop in 1888 de rubberen luchtband voor de fiets vervaardigde.

Later, in 1932, kwamen de versnellingsapparaten en ontelbare andere technische snufjes, zoals onlangs nog de fiets zonder spaken waarmee de Italiaan F. Moser het werelduurrecord brak.

In wezen is de huidige fiets echter nog steeds zoals hij er eind vorige eeuw uitzag.

De eerste wielervedstrijden

Sportieve experimenten en wedstrijden ter gelegenheid van volksspelen hebben waarschijnlijk vrij vlug het nut van de fiets aangetoond en het nieuwe vervoermiddel in de gunst van het publiek gebracht.

De eerste gereguleerde wielervedstrijd met *draisines* had reeds in 1828 plaats in Frankrijk. Het traject van de wedstrijd liep van Beaune naar Dijon over 38 km. De gemiddelde snelheid met de zware tweewielers bedroeg 14 km per uur.

Karel Van Wijnendaele, wedijverde met zijn barokke taal met de geoliede spierkracht van de Flandriens zelf. (Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

Met de opkomst van de *vélodrome* met trappers aan het voorwiel toonde het publiek meer belangstelling voor wedstrijden. In 1865 organiseerde de Franse stad Amiens een wedstrijd door de straten van de stad. De Fransman Savoyard Cavigneaux won deze Grand Prix op een *vélodrome* van Michaux.

Op 31 mei 1868 werd op de wielersbaan van Saint-Cloud door de „*Véloce Club de Paris*” de eerste snelheidswedstrijd gehouden. Van heinde en verre kwamen de deelnemers. Winnaar van de wedstrijd over 1200 meter werd de Engelse veearts James Moore in 3 min. 5 sec. Dit is tegen een gemiddelde snelheid van 18,7 km per uur.

Het enthousiasme voor wielervedstrijden sloeg over naar Engeland, Duitsland, Italië en ook naar België. Op 17 juni 1869 werd te Ukkel bij Brussel de eerste wedstrijd in België betwist.

Algauw probeerden de inrichters elkaar de loef af te steken.

Op 7 november 1869 startten 198 deelnemers, waaronder 5 vrouwen !, in een monsterrit voor die tijd van 123 km van Parijs naar Rouen.

Het was weer de Engelsman J. Moore die de hoofdprijs van 1.000 goudfrank won. Hij deed 10 uur 45 minuten over de afstand d.w.z. tegen een uurgemiddelde van 12,4 km per uur.

Dergelijke wedstrijden spraken het publiek fel aan en in vele Europese steden werden clubs opgericht die wielervedstrijden organiseerden, zowel op de weg als op wielersbanen.

De renners slaagden erin steeds sneller te rijden vooral doordat de fietsen geleidelijk lichter wogen (± 16 kg) en doordat de kwaliteit van het materiaal snel verbeterde.

Rol van de kranten

In Frankrijk deed zich op het einde van vorige eeuw het verschijnsel voor dat kranten zich gingen bezighouden met de organisatie van wielervedstrijden. De krantejongens hadden blijkbaar zeer vlug ingezien dat wielervedstrijden spectaculair leesvoer konden bieden en zo de krantenoplage de hoogte konden injagen (1).

De wielersklassieker Bordeaux-Parijs bijvoorbeeld, dankt zijn ontstaan aan de krant „*Le vélocipède*” die op 23 mei 1891 samen met de „*Véloce Club Bordelais*” de eerste maratonrit van Bordeaux naar Parijs organiseerde.

-
- (1) De krant die in Vlaanderen het meest bijgedragen heeft tot de ont-plooiing van de wielersport is „*Sportwereld*”, het lijfblad van Karel Van Wijnendaele en Leon Van den Haute, dat echter pas gesticht werd in 1912.

Om 5 uur 's morgens sprongen 28 moedige renners in het zadel voor een rit van 572 kilometer over slechte wegen. 26 uur 34 min. 57 sec. later arriveerde de Engelsman Georges Mills als eerste in Parijs. Meer dan één uur later volgde zijn landgenoot Holbein als tweede.

Een andere krant „*Le Petit Journal*” was jaloers op het succes van „*Le Vélocé Sport*” en organiseerde op haar beurt een wedstrijd over bijna 1.200 km : Parijs-Brest-Parijs. Op 6 september 1891 startte een peleton van maar liefst 206 wielrenners. Nauwelijks de helft van dit aantal renners zou Parijs halen. De Fransman Charles Terront won in 71 uur en 22 minuten. Jiel Laval, de tweede, kwam 9 uur later aan en de derde eindigde op 24 uur van de overwinnaar.

De laatste arriveerde 10 dagen later op 16 september. In die wedstrijd lanceerden de Franse rubberfabrikanten E. en A. Michelin de *pneu démontable*, die de renners bij bandenpech veel vlugger konden vervangen. Om de tien jaar werd deze wedstrijd tot 1951 in ere gehouden.

Een andere klassieker van het eerste uur was Parijs- Roubaix. In 1896 werd deze rit „door de hel van het Noorden” voor het eerst verreden ter gelegenheid van een wereldtentoonstelling die toen in het Noordranse stadje plaats had.

De Duitser Josef Fischer won deze wedstrijd tegen een gemiddelde snelheid van 30 km per uur (2).

Wegwedstrijden beperkten zich niet tot Frankrijk. Andere lange afstandritten uit die tijd waren Milaan - Turijn, de ronde van het meer Leman, Leipzig - Berlijn - Dresden - Leipzig, Luik - Bastenaken - Luik, de ronde van Seeland in Denemarken, Wenen - Triëst en Athene - Marathon - Athene. Zelfs Rusland bleef niet ten achteren met Petersburg - Moscou (650 km) !

Terwijl in Europa de belangstelling uitging, zowel naar de weg als naar de baanwedstrijden, beperkte de wielervedrijvigheid zich in Amerika en Australië vooral tot baanactiviteiten. Zo werden in Amerika tijdens het jaar 1897 onder impuls van de „*Ligue American Wheelmen*” bijna 3.000 wielerveerings gereden waaraan ongeveer 9.000 renners deelnamen.

De zesdaagsen op eigen kracht of per koppel waren er de populaire attractieummers. Toen waren de renners individueel 18 uur per dag op de baan. Het waren echte uitputtingswedstrijden.

-
- (2) In 1894 werd de eerste autowedstrijd verreden van Parijs naar Rouen. De winnaar haalde een gemiddelde snelheid van 20,7 km per uur. De gemiddelde snelheid van de wielrenners lag toen dus hoger dan die van de autorenners.

Hale, de winnaar van de eerste Zesdaagse van New-York in 1898, sliep slechts acht uren op 144 uren wedstrijd.

Eveneens in Amerika, in Chicago, had in 1895 het eerste wereldkampioenschap op de piste plaats. De Amerikaan Arthur Zimmerman won de snelheidswedstrijden over 1.600 meter en 10 km. De Australiër Mejties won de 100 km.

De vernieuwde Olympische Spelen, die in Athene plaats hadden, namen het wielrennen ook op als sportdiscipline.

De Fransman Masson won toen de 3 eerder vermelde disciplines.

Aanvankelijk waren er 3 klassen renners : a) amateurs die reden voor het plezier en alle onkosten zelf betaalden; b) beroepsrenners die koersten voor de broodwinning, vooral op de wielervedstrijden in West-Europa, Noord-Amerika en Australië ; c) onafhankelijken die reden voor de geldprijzen maar overigens een ander beroep uitoefenden.

Op het eind van vorige eeuw werden in de meeste landen nationale wielrijdersbonden gesticht die een ware wildgroei moesten voorkomen. De wielersport was een internationaal gebeuren en een internationaal gereguleerde organisatie van de wedstrijden drong zich op want anders zouden de verschillende organisatoren elkaar het wielerveen onmogelijk kunnen maken.

De Tour de France

Het grootste wielerveen, de bloem van de wielersport was en is wellicht nog steeds de Tour de France. Henri Desgrange, zelf oud-renner, werd de grote animator van deze meerdaagse wielervedstrijd, die sterk tot de verbeelding van de massa sprak. Die eerste Ronde van Frankrijk was in feite bedoeld als een reclamestunt van Desgrange met zijn sportblad „L'Auto” tegen het populaire concurrerende blad „Le Vélo”. Op 1 juli 1903 begonnen 60 renners aan deze marathon, verdeeld over zes ritten. Tussen elke rit werd 3 dagen rust gehouden. De afstand bedroeg 2.428 km. De woorden die Henri Desgrange schreef in z'n blad „L'Auto” over deze eerste Ronde geven een idee van het soort proza dat de eerste wielerveejournalisten pleegden en dat de grote massa enthousiast maakte voor de helden van de weg.

„Er zullen talrijke jongens in mijn circus opdraven, maar ze zullen geen schijn van kans maken. Zelfs al zijn ze van klasse vergeven, hebben zij koppen van staal, lijven van graniet en het uithoudingsvermogen van een kameel, dan nog zal het een opgave voor hen zijn de Tour te winnen. Want de Tour veronderstelt gewoon meer. De Tour is soms een kwestie van ontsnappen aan het onfortuin, dat er een wezenlijk deel van is. Niet slechts de

Henri Desgrange, de vader van de moderne wielersport en stichter van de Ronde van Frankrijk. (Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

waarlijk grote zal overwinnen maar vooral de waarlijk grote die de gunst der goden heeft en het fortuin om het onfortuin te omzeilen”.

Met een gemiddelde snelheid van 25,3 km per uur kwam Maurice Garin als winnaar in Parijs aan. In de Tour van 1904 werden de vier eersten van de uitslag onder wie Garin gediskwalificeerd wegens overtreding van de reglementen. Er zouden ook talrijke opstootjes tussen renners en tussen renners en supporters geweest zijn.

Bovendien zouden de vier eersten samengewerkt hebben tijdens de wedstrijd. Zo werd de 20-jarige Henri Cornet, die vijfde werd, tot winnaar uitgeroepen. Van bij het begin lokte sport dus blijkbaar onsportiviteit uit.

Aanvankelijk wonnen vooral Fransen de Tour maar tussen 1912 en 1922 wisten de Belgen Odiel Defraeye, Philippe Thijs, Firmin Lambot en Léon Scieur te winnen. In de jaren twintig onderscheidden zich Henri Pelissier, Ottavio Bottechia, Lucien Buysse en Maurice de Waele. In de jaren dertig traden vooral Romain en Sylveer Maes op de voorgrond. Glansrijke overwinnaars in de jaren '50 waren Fausto Coppi, Louison Bobet en Hugo Koblet. Jacques Anquetil was de Rondefiguur in de jaren '60 terwijl Eddy Merckx in de jaren '70 vijfmaal als overwinnaar eindigde. De laatste Belgische eindwinnaar was Lucien Van Impe in 1978. Typische eigenaardigheid in de Tour de France is de gele trui. Vanaf 1919 kon de leider van het algemeen klassement dit kenteken omgorden zodat je hem duidelijk kon onderscheiden onder de andere renners. De groene, de witte en de rode bolletjestrui, zijn eveneens kentekens waarmee de leiders in bepaalde ranschikkingen aangeduid worden.

In 1930 ging H. Desgrange over van fabrieks- naar landensploegen om de commercie enigszins te beperken. Dit nationaal ploegensysteem duurde tot 1961 en werd nog eens herhaald in '67 en '68. Sedertdien heerst weer het systeem van de fabrieksploegen.

Na H. Desgrange (+ 1940) de vader van de wielersport, nam Jacques Goddet de leiding van het Tour-gebeuren over. Hij begreep dat één blad nog moeilijk die gigantische organisatie kon bolwerken en na de Tweede Wereldoorlog werd de krant „*Le Parisien Libéré*” mede-organisator. Na J. Goddet werd Felix Lévitan het brein achter het geheel. Hij maakte van de Tour de show die hij nu geworden is : een reclamekaravaan, stunrijders, showgirls en muziekbands gaan het rennerspeleton vooraf. Er achter volgen de materiaalwagens, de auto's en motoren van de pers en T.V. Tenslotte volgt de bezemwagen, de laatste toevlucht voor uitgeputte renners. Alles en iedereen is overkleefd met reclame want dat lijkt het grote doel geworden van de Ronde. De renners zijn *sandwichmen* geworden die op de eerste plaats de publicitaire belangen van hun firma dienen.

Het succes van de Ronde van Frankrijk probeerde men in andere Westeu-

ropese landen na te volgen.

In 1908 werd de eerste Ronde van België ingericht en gewonnen door de Fransman Lucien Petit Breton. In 1909 won Luciano Ganna de eerste Giro d'Italia. Later volgden de rondes van Nederland, Spanje, Duitsland, Zwitserland e.a.

De Klassiekers

Naast de rondes die tijdens het zomerseizoen verreden worden, zijn er de grote wegwedstrijden, de zogenaamde klassiekers. Dit zijn eendagse wedstrijden over 200 à 300 km met een lange traditie die elk jaar omstreeks dezelfde tijd ingericht worden.

De voorjaarsklassiekers zijn achtereenvolgens Milaan- San-Remo, (°1909), de Aemstel Gold Race (°1966), de Ronde van Vlaanderen (°1913), Parijs-Roubaix (°1896), de Waalse Pijl (°1936) en Luik - Bastenaken - Luik (°1892).

De najaarsklassiekers zijn Parijs - Tours (°1896), Parijs - Brussel (°1893) en de Ronde van Lombardije (°1905).

Heel speciale wegwedstrijden zijn Bordeaux - Parijs (°1891), waarvan de finale achter dernies gereden wordt, de Grote Prijs der Naties (°1932), een individuele tijdrit en het uurrecord.

De topwedstrijd is elk jaar het wereldkampioenschap eind augustus waaraan alleen de tien beste beroepsrenners van een land mogen deelnemen. In 1927 werd voor 't eerst het wereldkampioenschap op de weg ingericht op de Nurnburgring in Duitsland. De Italiaan A. Binda won toen van C. Girardengo.

In de loop van het jaar zijn er ontelbare kermiskoersen en criteriums die door organisatoren ingericht worden t.g.v. bepaalde plaatselijke feestelijkheden.

In de begin van deze eeuw wonnen Cyriel van Hauwaert, bijgenaamd „de leeuw van Vlaanderen” en de Fransen Octave Lapize en L. Petit-Breton ontelbare klassieke wegwedstrijden (1).

Na de eerste wereldoorlog stond er een nieuwe wielergeneratie klaar met de Belgen J. Van Hevel, R. Vermandel en G. Ronsse, de Fransen H. en F.

-
- (1) Marcel Buysse, onze Lotenhulse crack, was een van de besten uit die vooroorlogse tijd maar ... zoals Karel Van Wijnendaele schrijft : „Hij was rijk begaafd uit de natuur, maar niet rijk aan eretitels”. De eerste wereldoorlog trok bovendien een streep door wat zijn beste jaren hadden moeten worden.

Pelissier, de Italiaan C. Girardengo en de Zwitser O. Egg.

In de jaren dertig waren de toonaangevers de Fransen G. Speicher en A. Magne, de Italianen L. Guerra en A. Binda en de Belgen K. Kaers, J. Aerts en M. Kint.

Na de Tweede Wereldoorlog behoorden de Belgen R. van Steenberghe, B. Schotte, S. Ockers en F. Debruyne, de Zwitsers F. Kübler en H. Koblet, de Italianen F. Coppi, G. Bartali, F. Magni en de Fransman L. Bobet tot de wielereélite.

In de jaren '60 waren de Fransman J. Anquetil, de Belg R. Van Looy, de Italiaan F. Gimondi en de Nederlander J. Janssen toonaangevend.

„Klassieke” toprenners van de jaren zeventig waren E. Merckx, R. de Vlaeminck, B. Hinault, J. Raes en F. Moser.

Baan- of pistewedstrijden

Naast de wegwedstrijden kenden de pistewedstrijden vanaf het ontstaan van de wielersport een groot succes. De wielerveen hadden het voordeel dat het sportpektakel door iedere toeschouwer van dichtbij van de eerste tot de laatste meter kon meebeleefd worden.

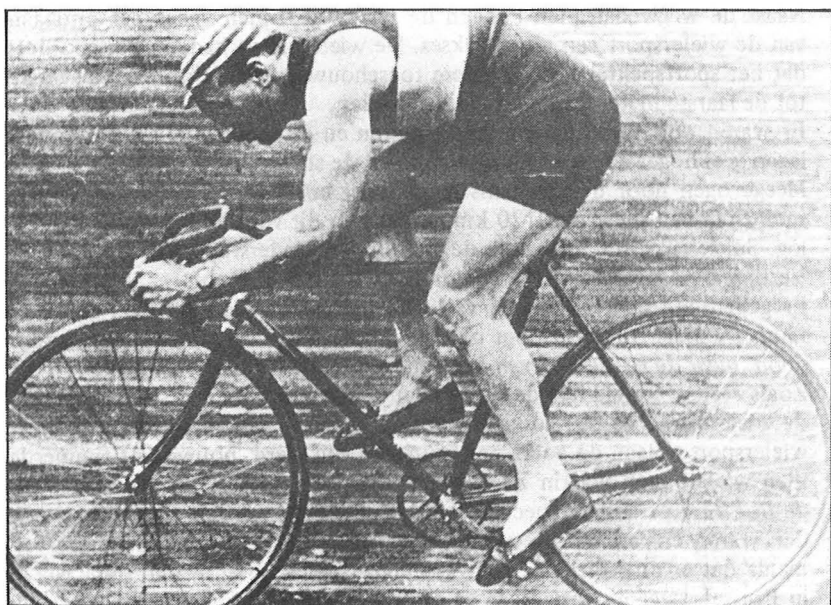
Er waren ook verschillende specialiteiten en de snelheden van de renners lagen veel hoger dan op de weg, vooral bij de stayers.

Meegezogen door de mechanische motorvoertuigen bereikten de renners snelheden van meer dan 120 km per uur en dit vóór de Eerste Wereldoorlog. Succesrijke stayers waren de Belgen A. Vanderstuyft, V. Linart en K. Verbist, de Amerikaan B. Walthour en de Duitser T. Robl.

Er gebeurden echter zodanig veel dodelijke ongevallen dat men de maximum snelheid op 60 km per uur vastlegde. „*De wedstrijden gingen eraan dood, maar de renners bleven in leven*” schreef K. Van Wynendaele.

Zoals reeds vermeld had de eerste baanwedstrijd plaats in 1869 in Parijs op de wielerveen van St.-Cloud. Vooral op het eind van vorige eeuw, toen de wielersport stilaan de volkssport nummer één werd, bouwde of timmerde men wielerveen waarin Zesdaagsen, Grote Prijzen als *Het Gouden Wiel*, *de Bol d'Or* of andere speciale matches ingericht werden. In alle grote steden waren er een en meestal meer wielerveen. K. Van Wynendaele vermeldt dat er omstreeks de eeuwisseling in België drie „*velodroms*” waren in Brussel, twee in Antwerpen en één te Oostende, Blankenberge, Kortrijk, Gent, Doornik, Bergen, Hamme, Jemeppe, Luik, Spa, La Louvière en Verviers.

De eerste Zesdaagse had plaats in 1878 in Londen. Maar het was in Noord-Amerika dat baanmeetings en vooral de Zesdaagsen enorme bijval kenden.

Cyriel Van Hauwaert, de flandrien die de wielersport in Vlaanderen met zijn talrijke „klassieke” overwinningen nieuw leven inblies. (Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

Vóór en na de Eerste Wereldoorlog leverden de „flandriens” van Mac Bolle, alias Karel van Wijnendaele er onvergetelijke, succesrijke wielersrijd tegen de beste koppels uit de rest van Europa en Amerika.

Andere belangrijke baanwedstrijden waren zonder twijfel de sprintnummers. Bekende sprinters waren de Amerikanen A. Zimmerman en Major Taylor, de vliegende neger, de Fransen L. Moris, E. Jacquelin, de Belgen Poeske Scherens en Patrick Sercu, de Italiaan Maspes en de Zwitser O. Plattner.

Andere baanspecialiteiten zijn de achtervolgving over 5 kilometer, de stayerwedstrijden, de ploegkoersen, de puntenwedstrijden, de afvallingswedstrijden en, zoals reeds vermeld, de zesdaagsen.

In de beginperiode omstreeks 1900 werden tijdens die zesdaagsen tot meer dan 3.000 kilometer afgelegd, verdeeld over 18 uur fietsen per dag.

Het uithoudingsvermogen van de renners werd daarbij erg op de proef gesteld want er werd per ploeg maar ook individueel gereden. De Amerikaan Charley Miller legde eens tijdens een zesdaagse te New-York 3.368 km af. Ook in Europa legde men sterk de nadruk op het uithoudingsvermogen van de renners. Bekende proeven waren onder andere de 72 uren van Parijs of de 12 uren van Tours e.a.

Dezelfde C. Miller won ook die beide wedstrijden. Hij moet een fenomeen geweest zijn. Men beweert dat hij nooit vaste spijzen nam tijdens de wedstrijd en dat hij op een dieet reed van paardenmelk en fruit. In de zesdaagsen leverden de renners heroïsche wielergevechten tegen elkaar en tegen de vermoeidheid : de sterkste won de begeerde geldprijzen.

Er was in die beginperiode wilde rivaliteit, vechtlust, emotie, tragiek en euforie, kortom, competitieport in de ware zin.

Bekende zesdagenspecialisten waren Michel de Baets, Marcel Buysse, Rieten van Lerberghe, Pier Van de Velde, Gomes, Petit Breton, Stol, Cruppelant, Brocco, Moran, Walthour, Mac Namara e.a.

Latere zesdagen-sterren waren R. Van Steenberghe, M. Severeijns, G. Schulte, P. Post, P. Sercu, R. Pijnen.

Een heel aparte specialiteit is het uurrecord. In 1876 legde de Brit Doods 25,598 km af, in 1893 reed H. Desgrange 35 km per uur, in 1972 haalde E. Merckx 49,408 km. Begin 1984 brak F. Moser dit record door in één uur 51,151 km te rijden.

Tot aan de Tweede Wereldoorlog waren er in heel Europa tientallen wielervebanen die t.g.v. Grote Prijzen en ook bij speciale wedstrijden veel volk trokken.

In de jaren '60 en '70 is de belangstelling voor de baansport echter erg afgenomen ten gunste van de wegwedstrijden. K. Van Wijnendaele wijt de teloorgang van de pistebedrijvigheid aan de renners zelf die op de eerste plaats hun eigen persoonlijke baten boven het sport spektakel stelden en zo

de toeschouwers al te vaak op hun sportieve honger lieten.

De bekende wegrenners bleven meer en meer weg van de piste tijdens de wintermaanden. Ze gaven er de voorkeur aan het wegseizoen aan de zonnige Italiaanse of Franse Riviera's voor te bereiden in plaats van in de dompige, rokerige wielervedbanen.

Veldrijden e.a.

Een andere typische wielervedrijvigheid tijdens de wintermaanden is het veldrijden. Veldrijden bestaat uit wedstrijden waarbij de renners gedurende één uur in het open veld een omloop met natuurlijke en kunstmatige hindernissen afleggen.

Het eerste wereldkampioenschap veldrijden had plaats in 1950 te Vincennes in Frankrijk en werd gewonnen door de Fransman Jean Robic. Bekende namen in het veldrijden of cyclo-cross zijn : René Dufraisse, (F.), R. Wolfshohl, (D.), A. Zweifel (Zw.), R. Longo (I.) E. en R. de Vlaeminck en R. Liboton (B).

Ook de vrouwen bleven bij al dat wielergeweld niet ten achteren en sinds 1958 betwisten ook zij hun wereldkampioenschap op de weg. Elsy Jacobs, Beryl Burton en Keetie van Oosten - Hage waren bekende wielervedkampioenen. Volgend jaar heeft de eerste Ronde van Frankrijk voor vrouwen plaats. In Oost-Europa en in veel jonge wielervedlanden behoren wielervedrenners tot de amateurbedrijgkategorie omdat men er van oordeel is dat sport geen beroep kan zijn maar enkel een liefhebberij tijdens de vrije tijd.

Een van de belangrijkste internationale wielervedwedstrijden voor amateurs - naast het wereldkampioenschap en de Olympische Spelen - is de Vredeskoers (1948) die de meeste Oosteuropese landen doorkruist.

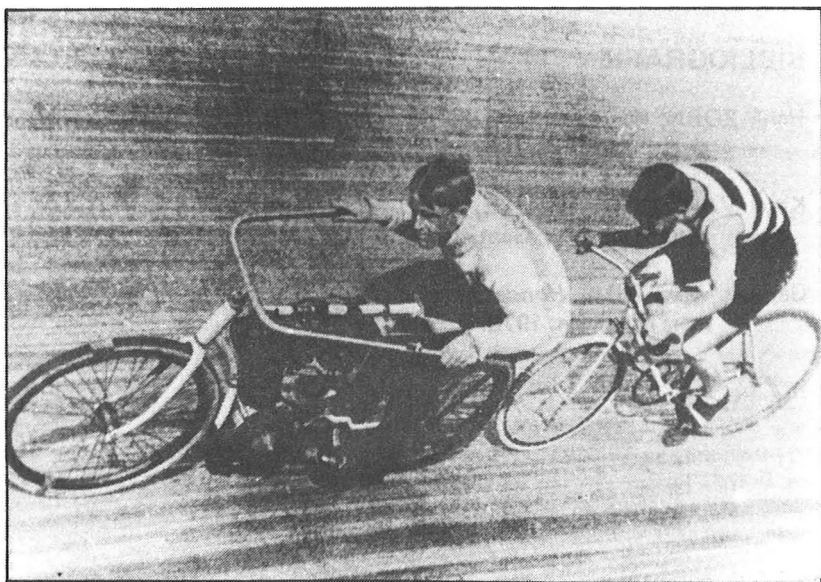
Besluit

Wellicht merk je op dat schrijven over wielervedsport - of je het wil of niet - inhoud dat je schrijft over vedetten.

De vedettecultus is blijkbaar inherent verbonden aan competitiesport. Vedetten zijn de hoofdspelers van het spektakel. Voor de wielervedsport geldt dit ook.

Vlaamse renners hebben in het internationaal wielervedgezelschap vaak een hoofddrol gespeeld. Onze beste renners - van C. Van Hauwaert tot E. Merckx - waren voorbeelden waarnaar buitenlanders maar vooral de Vlaamse volksmensen opkeken, met wie ze zich identificeerden.

Ze bewonderden hun „koereurs” die meestal eenvoudige volksjongens wa-

De Amerikaan Bobby Walthour, een van de beste baanrenners omstreeks de eeuwwisseling, tijdens een stayer-wedstrijd. (Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

ren. Ze voelden mee wanneer ze hen in levende lijve of - dank zij de gespierde taal van de sportjournalist - in hun verbeelding zagen zwoegen, vechten en lijden ondanks vermoeidheid, ondanks tegenslagen.

Ze vereenzelvigden zich graag met deze jonge mannen in de fleur van hun leven, die hen door hun fysieke inzet, hun wilskracht en ook wel door hun wedstrijddoorzicht in verrukking brachten.

Karel Van Wijnendaele, de vader van de Vlaamse wielersport, die de groei en de bloei van Vlaanderens volkssport nummer één van dichtbij meemaakte, schreef het onverbeterlijk in het besluit van zijn boek. „*Het rijke Vlaamse Wielerleven*” :

„Jonge renners, we zien u geren, omdat ge schoon zijt, en ge zijt schoon omdat ge jong zijt, de macht en de weelde van 't leven in u draagt, en er van mee te delen hebt aan allen die met u in voeling komen ...

Maakt dat we fier op u kunnen wezen, omdat ge zijt het levende en tastbare beeld van ons Ras, van ons Volk, van dat taaie en sterke Vlaamse Ras, dat „ wilde wat was recht, en won wat het wilde !”.

Arnold STROBBE, Lotenhulle

BIBLIOGRAFIE

Henk ZORN, *Wielersport : historie, materiaal, training, techniek en tactiek*, Elmar B.V., Rijswijk, 1983.

Karel VAN WIJNENDAELE, *Het rijke Vlaamse Wielerleven*, Snoeck - Ducaju en zoon, Gent, 1943.

Georges MATTHIJS, *Honderd jaar wielersport*, Orion, Brugge en B. Göttemer, Nijmegen, 1978.

ENKELE DIALEKTBENAMINGEN VOOR VOGELS IN HET LAND VAN NEVELE

Het ligt in mijn bedoeling voortaan geregeld een stukje te schrijven over onze streektaal. Tenslotte is er niets typischer voor een streek en de mensen die er wonen dan de taal die er in de dagelijkse omgang gebruikt wordt. Vooral in de woordenschat is die streektaal trouwens een betrouwbare afspiegeling van de leefwijze en de samenlevingsvormen die op een bepaald ogenblik in een bepaalde streek heersen.

In deze bijdrage wil ik het hebben over een aantal Nevelse dialektbenamingen voor vogels. Daarmee wil ik aantonen hoe er zich al sedert vele eeuwen op dat gebied een rijke dialektterminologie ontwikkeld heeft die nu redde-loos verloren dreigt te gaan. Tegenover die rijke traditie staat er inderdaad vandaag de dag nog maar een erg povere kennis bij de gemiddelde dialekt-spreker. Voor die waarschijnlijk onomkeerbare achteruitgang kunnen we drie oorzaken aanvoeren :

1. Er komt in onze directe omgeving een steeds minder gevarieerde vogel-fauna voor.
2. Door het „moderne” leven is er ook steeds minder aandacht voor en betrokkenheid op die onmiddellijke omgeving.
3. Door de toenemende invloed van de standaardtaal (A.N.) verliest het dialekt vooral in de woordenschat steeds meer zijn specifiek karakter.

Is die rijke traditie in de praktijk wellicht niet meer te redden, dan kunnen we ze in alle geval nog als een passieve kennis aan het nageslacht doorgeven. Vandaar dan ook dit stukje, dat ik toch ook nog een beetje schrijf in de hoop dat het misschien in zeer bescheiden mate mag bijdragen tot een her-nieuwde aandacht en zorg voor de ons omringende natuur.

Konkrete plannen voor zo'n artikel over vogelnamen in het Land van Nevele koester ik al sedert ... 1977, toen ik met mijn oud-student Marc Vandecasteele materiaal ging verzamelen voor zijn licentieverhandeling over *Vlaamse dialectnamen voor vogels* (R.U.G., 1978). In onze streek kwamen we toen terecht bij twee uitstekende vogelkenners : Julien Pauwels uit Nevele en E. Union uit Hansbeke. Hun deskundige gegevens en de hierboven genoemde studie vormen de basis van deze bijdrage, die verder ook steunt op allerlei aanvullende gegevens die ik nadien uit de mond van diverse streekbe-woners vernomen en opgetekend heb.

Om dit artikel niet te lang te laten worden heb ik me beperkt tot een aantal karakteristieke benamingen van zangvogels.

1. Destelvink (A.N. putter)

De putter is een prachtige vink met rode, witte en zwarte kop, bruine rug, zwarte vleugels met brede gele band, witte stuit en zwarte staart. Hij voedt zich met allerlei onkruidzaden (o.a. van distels).

De benaming *distelvink* is vrij doorzichtig : *distel*- omdat de putter zich o.a. met distelzaden voedt en *-vink* omdat hij duidelijk tot de familie van de vinken behoort.

Deze naam komt zowat overal in Vlaanderen voor, maar ook daarbuiten brengt men de vogel vaak in verband met distels : cf. Duits *Distelfink*, Latijn *carduelis* uit *carduus* = distel (vandaar ook Italiaans *cardello*, Frans *chardonneret*). Waarschijnlijk is ook *kardinaal*, een benaming die in Zuid-Oost-Vlaanderen wel eens aan de putter gegeven wordt, terug te leiden tot de Latijnse stam. Toen dat verband met *carduus* = distel niet meer aangevoeld werd, is men onze putter blijkbaar gaan associëren met een kardinaal, die ook een rood hoofddeksel heeft.

2. Keuninkske (A.N. winterkoninkje)

Het winterkoninkje is een klein bruin vogeltje met een opstaand staartje. Het is een erg dartel diertje met een verrassend fel gefluit.

Vandecasteele (o.c., blz. 128) wijst erop dat deze benaming zou teruggaan op een oude sage die al door Plinius de Oudere, een Romeins schrijver uit het begin van onze tijdrekening, vermeld wordt. Op een dag zou er onder de vogels een koning worden verkozen : de vogel die het hoogst kon vliegen zou de kroon krijgen. Uiteraard kwam de arend hier het best voor de dag, maar net toen hij begon te dalen, vloog het winterkoninkje op van zijn rug, waar het zich al de hele vlucht had verstopt. Het won dus en kreeg de kroon, maar omdat het niet helemaal eerlijk gespeeld had, mocht het enkel 's winters koning zijn, vandaar *winterkoninkje*.

In het Land van Nevele komt naast *keuninkske* ook de benaming *keuntje* voor. Dit is waarschijnlijk een verkorte vorm van *keuninkske*. Zulke verkortingen zijn doorgaans het gevolg van affektief taalgebruik, wat nogal voor de hand ligt bij dit kleine, sympatieke vogeltje.

3. Kneker(ke) / muizelaarke (A.N. kneu)

Dit zijn allebei Nevelse dialectbenamingen voor de kneu, een vink met karmijnrede borst en kruin, kastanjebruine bovendelen en vleugels, en een

donkere staart met witte vederranden. In de winter vallen de rode veertjes uit en worden ze door grijsgrauwe vervangen.

Waarschijnlijk staan beide benamingen in verband met het geluid dat de kneu maakt. Het varieert van een ritmisch kneuteren (knut-knut-knut) tot een voortdurend keuvelen op dezelfde toon.

Voor *muizelaarke* worden we m.i. op het goede spoor gezet door L. Lievevrouw-Coopman in het *Gents Woordenboek* (1950-1954, blz. 896), die bij *muizeleere* zowel de betekenis van „doedelzakspeler” als die van „kneu” vermeldt. *Moesel/musel* is inderdaad een oud Nederlands woord voor de doedelzak (zie *Middelnederlands Woordenboek*, deel 4, kol. 1808 en 2020).

Mijns inziens is men het voortdurend keuvelen van de kneu gaan vergelijken met de nogal egale muziek van de doedelzak, dus *muizelaarke* = doedelzakspelertje. Deze benaming komt in heel wat plaatsen in Oost-Vlaanderen voor.

Ook *kneker* lijkt me een klanknabootsende waarde te hebben, maar zou dan eerder slaan op het ritmisch kneuteren. Deze term wordt vooral in West-Vlaanderen en in het noordwesten van Oost-Vlaanderen gebruikt. Het Land van Nevele ligt zowat op de scheiding tussen het gebied met *kneker* en dat met *muizelaar(ke)*.

4. Kollebrander (A.N. zwarte roodstaart)

Het mannelijk vogeltje is roetzwart en heeft een witte vlek op de vleugels en een rode staart, die voortdurend op en neer trilt.

Heel waarschijnlijk is de Nevelse dialectbenaming geïnspireerd op zijn zwarte vedertooi. Een kolenbrander is/was een persoon die beroepshalve houtskool brandt en bijgevolg ook wel een zwart voorkomen kan/zal hebben. Het is trouwens typerend dat dit vogeltje in andere Vlaamse dialecten een *schouwveger/kaafvager* genoemd wordt, alweer een beroep waarbij men zich behoorlijk zwart maakt.

De benaming *kollebrander* lijkt wel beperkt te zijn tot het Meetjesland (o.a. Maldegem en Eeklo), het Land van Nevele en de omgeving van Deinze (o.a. Zulte).

(1) Dat de benaming *muizeleere* in het Gents (en wellicht ook elders in Oost-Vlaanderen) al heel oud is, bewijst ons het *Naembouck van allen natuerlicken ende ongheschuumde vlaemsche woorden* (1562) van de Gentse drukker Joos Lambrecht. Op blz. 156 wordt daar *muezelere* (= frien = kneu) vermeld.

5. Koor(n)lawerke / hemellawerke (A.N. veldleeuwerik)

De veldleeuwerik is een vogel met bruin gestreepte bovendelen, vaalwitte borst en buik en een bruine staart met witte randen. Hij heeft een kleine kuif. Karakteristiek is zijn hoge fladdervlucht en zijn luid trillende zang. Het tweede deel van onze dialektbenamingen (net als A.N. leeuwerik) is afgeleid van een Oudgermaans woord dat waarschijnlijk op die fladderende vlucht sloeg (vandaar ook Duits *Lerche* en Engels *skylark*).

Het eerste deel verwijst telkens naar zijn leefgebied : het korenveld waarin hij broedt en de hemel waar hij hangt te zingen.

De vorm *koor(n)lawerke* is oostelijker Vlaams dan *hemellawerke*. Het Land van Nevele ligt weer op de scheiding.

6. Koor(n)musse (A.N. heggemus)

De heggemus (die eigenlijk geen mus is) heeft een blauw-grijze kop en borst, bruin gestreepte rug en grijze buik.

Voor deze benaming kunnen er twee motieven bedacht worden. We kunnen in het eerste deel het woord *koren* zien en dat zou dan slaan op het feit dat de heggemus ook wel in korenvelden te zien is (om zich te voeden, niet om er te wonen). Een andere mogelijkheid is dat *koor-* een verbastering is van *kool-*, omdat de heggemus in het najaar vaak te zien zou zijn op koolplanten, waar ze zich komt voeden met bladluizen. Deze laatste veronderstelling wordt geschraagd door het feit dat ook *koolpiet*, *koolpieper* en *blauwe koolmus* Vlaamse dialektbenamingen voor deze vogel zijn.

De benaming *koor(n)mus* komt wel vaker voor in Vlaanderen, maar wordt meestal vooafgegaan door *blauwe* (wegens de kleur van kop en borst).

7. Peerdelijster (A.N. grote lijster)

De grote lijster is onze grootste zangvogel. Hij heeft een bruine kop en rug en bleekgele borst en buik met donkere vlekken. Zijn gezang is veel minder fraai dan dat van de zanglijster.

De naam *peerdelijster* suggereert een verband met paarden, maar dat is niet het geval, althans niet rechtstreeks. Net als in *paardezurkel*, *paarde-remedie*, *paardekoorts*, *paardechance*, enz. dient *paard-* gewoon om iets groots/sterks aan de duiden, dus *paardelijster* = grote lijster.

Paardelijster komt weer een beetje overal voor, maar staat meestal naast *dobbele lijster*, een benaming die ook in het Land van Nevele gehoord wordt (tegenover *enkele lijster* = A.N. zanglijster).

8. Peerdewachterke (A.N. witte kwikstaart)

De witte kwikstaart is een sierlijk vogeltje met een grijze rug en stuit, wit op voorhoofd, zijkop en buik en zwart op de kruin, keel, borst, staart en vleugels. Hij heeft een lange, bijzonder beweeglijke staart, waaraan hij o.a. zijn Nederlandse naam ontleent.

De dialectbenaming *peerdewachterke* heeft te maken met het feit dat hij heel vaak in de buurt van paarden te zien is, vooral wanneer de boer met zijn paard(en) het land omploegt. Dan hoedt (= wacht) hij als het ware de paarden. In werkelijkheid heeft die aanwezigheid bij het ploegen alles te maken met zijn voeding ; hij eet vooral kevertjes en wormpjes, die bij het ploegen in groten getale naar boven komen.

De benaming *peerdewachterke* komt zowat overal in Vlaanderen voor. In sommige Westvlaamse dialecten noemt men hem (ook) *peerdeboeverke*, hetgeen „paardenknecht” betekent.

Vermelden we nog dat de gele kwikstaart in het Land van Nevele en ook nog elders *koewachter* genoemd wordt. Hij dankt zijn naam aan het feit dat hij, net als de jongen die de koeien hoedt (= wacht), vooral in weiden te zien is in de onmiddellijke buurt van het vee.

9. Pijpeling (A.N. graspieper)

De graspieper is een kleine, bruin gevlekte vogel, die goed op de veldleeuwerik lijkt, maar hij is wel kleiner. Ook zijn gefluit is helemaal anders : het bestaat uit een reeks hoge piepende tonen.

De Nevelse dialectbenaming heeft zonder twijfel te maken met het piepend (= pijpend) geluid dat hij voortbrengt.

Piepeling/pijpeling komt o.a. ook in het Waasland voor. In andere gebieden is *pieper(ke)* de gebruikelijke naam.

In Buysse's verhalenbundel *Uit Vlaanderen* (1899) draagt een van de kortere schetsen de titel „De Pijpelinges”. In een voetnoot omschrijft hij die vogeltjes als „een soort in Vlaanderen aldus geheten leeuwerikjes” (Verzameld Werk, deel 4, blz. 532). Dat de natuurmens Buysse zich hier eventjes vergist, is niet zo verwonderlijk, want de graspieper ziet er inderdaad nogal leeuwerikachtig uit.

10. Poverjantje (A.N. roodborstje)

Dit vogeltje is makkelijk te herkennen aan zijn oranje-rode hals en borst. In de zomer houdt het zich vooral in de bossen op maar in de winter zoekt

het de nabijheid van de mensen.

De dialektbenaming die we in het Land van Nevele en ook wel elders in Oost-Vlaanderen aantreffen, staat m.i. in verband met zijn leefwijze in de winter. Vooral wanneer het gesneeuwd heeft en het voedsel dus erg schaars is, zoekt het op een soms ietwat vrijpostige manier de nabijheid van de huizen op om wat keukenafval in de wacht te slepen. Het komt als het ware om wat schamel voedsel bedelen, zodat men het als een arm, pover vogeltje ging beschouwen. Daarmee lijkt ons zeker al het eerste deel *pover* verklaard.

Wat het tweede deel betreft kunnen we in het algemeen konstateren dat het geven van persoonsnamen aan dieren waarvoor men een zekere sympathie (in dit geval eerder medelijden) heeft, wel vaker voorkomt.

In Lokeren heet het roodborstje trouwens *Pietjepover*, terwijl men in sommige Nederlandse dialecten het winterkoninkje *Klein Jantje* noemt. Zie verder ook nog de benamingen voor de gaai.

11. Roo(d)notte (A.N. barsijs)

De barsijs is onmiddellijk te herkennen aan haar helrood voorhoofd, zwarte kin, roze borst en stuit en bruingrijze rug. Ze is enkel 's winters in ons land te zien.

Zoals vermoed kon worden, heeft de benaming *roo(d)notte* wel iets te maken met dat helrode voorhoofd, zij het dan onrechtstreeks. Want eigenlijk hebben we hier te maken met het Franse woord *linotte* (= barsijs), dat in de Vlaamse dialecten werd ontleend. Daarbij konden er kleine vormveranderingen optreden, o.a. vervanging van de *l*- door de verwante *r*- (dus *rinotte*). Vervolgens gingen de mensen de vorm *rinotte* associëren met die typische rode vlek op het voorhoofd en men maakte er *roo(d)notte* van.

De naam *roo(d)notte* komt vooral in de westelijke helft van Oost-Vlaanderen en in het oosten van West-Vlaanderen voor. Verder naar het westen verschijnen o.a. de vormen *renotte* en *linotte* (o.a. te Wervik).

12. Tirijntje (A.N. sijsje)

Het sijsje is een kleine geelgroene vink met zwarte kop en kruin, bruin gestreepte rug, gele stuit en witachtige buik.

Net als in het vorige geval moeten we hier het Frans noemen als bron voor de Nevelse dialektbenaming: bij onze zuiderburen heet het sijsje *tarin*. Dat er bij de overname van Franse woorden zowat van alles kon gebeuren met onbeklemtoonde klinkers (in ons geval van *a* naar *i*), bewijzen nog andere

(dialekt)namen van vogels : b.v. *fizant* (uit Fr. *faisan*), *patrijs* (uit Fr. *perdrix*).

De benaming *tirijntje* komt zowat overal in de Vlaamse dialecten voor.

13. Vlasvink (A.N. groenling)

De groenling is een dikke, geelgroene vink die zich voedt met zaden van onkruiden en veldgewassen.

De benaming *vlasvink* ligt nogal voor de hand : het is een soort vink die zich o.a. graag met vlaszaad voedt.

Dit dialectwoord komt in heel West-Vlaanderen en ook in de westelijke helft van Oost-Vlaanderen voor.

14. Weitink (A.N. gaai)

De gaai is een prachtig gekleurde vogel met roze-bruin vederkleed, wit achterlijf en zwarte staart. De vleugels hebben een opvallend witte spiegel en blauwe en zwarte buitenste dekveren.

In Oost-Vlaanderen en de oostrand van West-Vlaanderen komen er veel vormvarianten van onze Nevelse benaming voor : o.a. *weiten*, *weiter*, *wuiten*, *wuiter* en *wuitink*. Ervan uitgaande dat *ou* kan variëren met *ei* en *ui* (cf. ook de namen *Naudts/Nuyts/Neyt* en *Bauwens/Buy(d)ens/Beyens*) mogen we al deze varianten terugvoeren op de persoonsnaam *Wout(er)*.

Al bij het *poverjantje* (= roodborstje) hebben we gezien dat de overdracht van een persoonsnaam op dieren wel vaker gebeurt.

In het Waasland heeft de gaai zelfs een naam die uit twee persoonsnamen bestaat : *annewuiten* uit *Hannes* + *Wout*. Het feit dat de gaai in staat is om de menselijke stem te imiteren, zal die naamoverdracht wellicht nog vergemakkelijkt hebben.

Het type *weitink* kunnen we situeren aan de oostrand van West-Vlaanderen en in het noordwesten van Oost-Vlaanderen.

15. Weewale (A.N. wielewaal)

De wielewaal - in zoverre die nog te zien is - herkennen we onmiddellijk aan zijn prachtig geel en zwart vederkleed.

Over de oorsprong van het Nevelse dialectwoord kunnen we twee heel verschillende veronderstellingen maken.

Uitgaande van de Middelnederlandse vorm *wedewale* is men geneigd er een

samenstelling in te zien van het Oudgermaanse *withu* = hout, boom, bos (cf. Engels *wood*) + de werkwoordstam *waal* = zing, roep. Die samenstelling zou dan zoveel betekenen als „boomroeper”. Dit is niet onaanneemelijk want de wielewaal zit graag in bomen (vooral kersebomen), van waaruit hij zijn luide melodieuze roep laat horen.

Een andere veronderstelling is dat de naam gewoon een klanknabootsing zou zijn van wat deze vogel roept (ongeveer „wiela-wieoo”). Ook dit is niet zo onwaarschijnlijk, temeer daar er in de Vlaamse dialecten nog wel meer eigenaardige klanknabootsende namen voor deze vogel bedacht zijn. Uit de verhandeling van Vandecasteele (blz. 163-164) citeer ik volgende indrukwekkende bloemlezing : *pietjepeloereloe* (Poelkapelle), *pietjevele* (Maldegem), *pietjepatleeuw* (Ertvelde), *piepatleeuw* (Hertsberge), *pieterkaljauw* (Klemskerke), *popelierelouw* (Woumen), *kokeliereloe* (Westvleteren), *kommerlio* (Moerbeke in Frans-Vlaanderen), *wrongellawei* (Ruddervoorde), enz.

De benaming *weewaal/wiewaal* komt vooral in Oost-Vlaanderen voor.

16. Zandloper (A.N. kuifleeuwerik)

De kuifleeuwerik is van de veldleeuwerik te onderscheiden door zijn opvallende kuif, zijn lichtere kleur en kortere staart.

De benaming *zandloper*, die nergens anders lijkt voor te komen (wel *zandpiet* en *zandstuiver*), is wellicht toegekend omdat hij zich bij voorkeur ophoudt lange rustige zandwegen, waar hij zich voedt met onverteerde graantjes e.d. uit de uitwerpselen van paarden.;

Slotbeschouwing

Vanzelfsprekend komen er in het Land van Nevele nog andere dialectbenamingen voor (inheemse) vogels voor, maar een volledige bespreking zou ons beslist te ver leiden. Ik meen dat bovenstaande „proeve” kan volstaan om duidelijk te maken wat ik wou aantonen :

1. De Vlaamse dialecten zijn nog zeer rijk aan benamingen voor (inheemse) vogels. Naarmate de dialectspreker steeds meer van zijn natuurlijk milieu vervreemdt, gaat fataal ook z'n woordenschat i.v.m. de natuur steeds armer worden. Dat proces is niet tegen te houden door allerlei kunstgrepen, maar alleen door een hernieuwd intens contact met de achterliggende werkelijkheid. Zoiets hoeft niet gepaard te gaan met een rabiaat konservatisme, maar kan best met een gezonde zin en open oog voor het eigene.

2. Hoe verscheiden die dialektnamen voor vogels ook zijn, toch kunnen we er een (beperkt) aantal steeds weerkerende *motieven* voor naamgeving in herkennen :

- lichaamsbouw : *paardelijster, dobbele lijster*
- vederkleed : *kollebrander, roo(d)notte*
- geluid : *kneker/muizelaarke, pijpeling, weewale (?)*
- voeding : *destelvink, vlasvink*
- verblijf : *koor(n)lawerke/hemellawerke, peerdewachterke, koewachter, koor(n)mus, zandloper, weewale (?)*
- persoonsnaam : *poverjantje, weitink*
- legende : *keuninkske*
- ontlening aan het Frans : *roo(d)notte, tirijntje*.

Niet alleen zingt iedere vogel zoals hij gebekt is, hij heeft ook nog de naam die hij wel op de ene of andere manier verdient. En dat is maar goed zo.

Johan TAELEDMAN, Landegem

Literatuur

- SUOLAHTI, H. *Die deutschen. Vogelnamen. Eine wortgeschichtliche Untersuchung*, Strassburg, 1909.
- VANDECASTEELE, M., *Vlaamse dialektnamen van vogels*, R.U.G., 1978.
- VERHEYEN, R., *De zangvogels van België*, Brussel, 1948 (2 delen).

DE DORPSBAKKERIJ VAN HANSBEKE

De heren R. Leernknecht (Hansbeke) en D. Heynssens (Landegem) wezen mij erop dat tijdens verbouwingswerken aan een oud huis in Hansbeke een stuk wand in vakwerk werd gevonden. Dit was de aanleiding voor verder onderzoek waarover dit artikel een verslag is.

Situering

De woning in kwestie is gelegen in Hansbekedorp nr. 14 dus, de tweede woning rechts van de kerk, naast de herberg eertijds genoemd „*Het huis van Vinderhoute*” nu „*Dorpshuis*”.

Op de kaart van 1.700 (afb. 1) zien we dat er tussen de kerk en de huidige Melkerijstraat langs de straatzijde geen enkel huis gebouwd was. Het perceel was 400 roeden groot en in het midden stond een huis diep naar achter gebouwd. Een goede veertig jaar (afb. 2) later zijn er al drie woningen gebouwd, het perceel is nog altijd 400 roeden groot en naast de kerk is de herberg erbij gekomen. Verder langs de straatzijde komen er nog twee woningen voor (2).

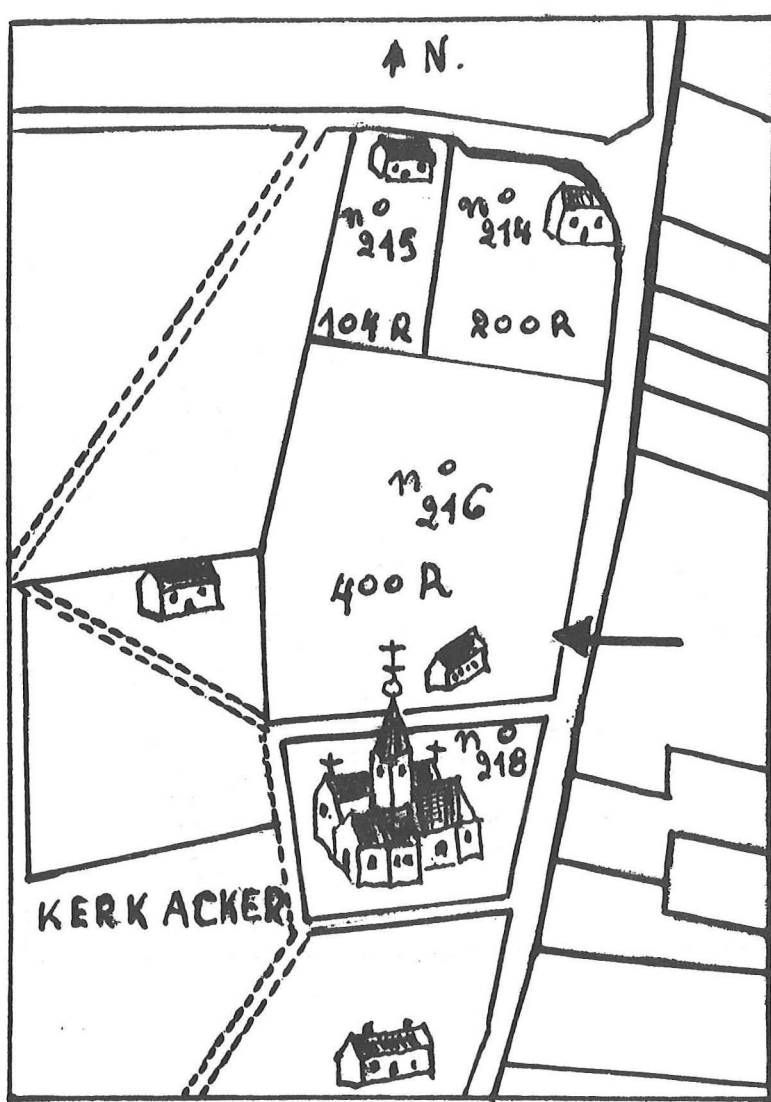
Als we nu de kaart Ferraris bestuderen (1771-1778) bemerken we dat de toestand niet is veranderd, alles te samen staan er 4 woningen op het grote perceel (3).

We maken een sprong en belanden in 1846 (4). Op die kaart staat de woning die ons aanbelangt. Het huis is aangebouwd aan de reeds bestaande herberg en strekt zich langs straatzijde uit. Twintig jaar later zijn we beter ingelicht dank zij de kadastrale kaart (afb. 3) uitgegeven door Popp in 1864 (5). Op Sectie A nummers 1251 en 1252 vinden we een tweewoonst toebehorende aan August-Napoleon Fobe, gemeentesecretaris van Hansbeke. In het grootste deel van de zagezegde tweewoonst verbleef het gezin Fobe, terwijl in het kleinste gedeelte, langs de rechterzijde van de woning, het gemeentesecretariaat was ondergebracht.

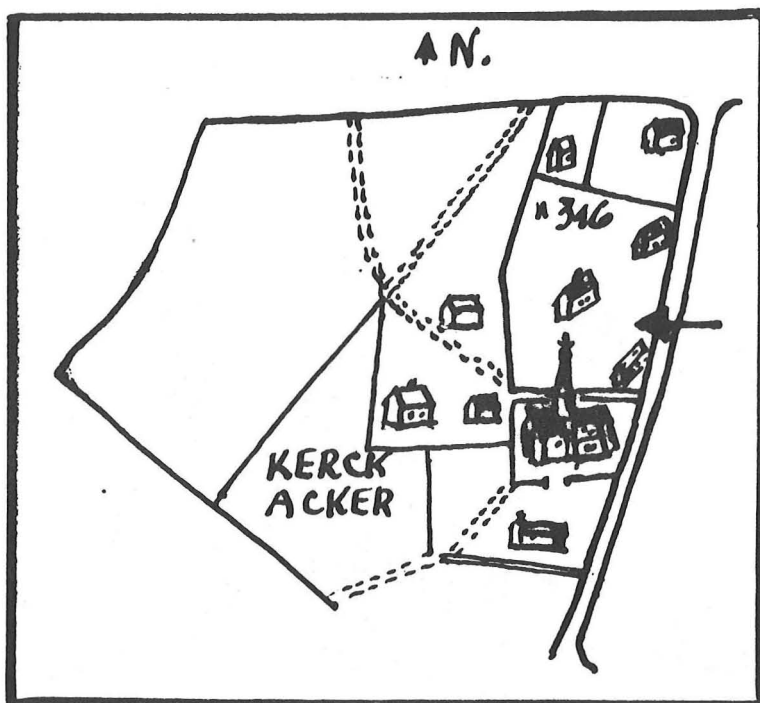
Dit gedeelte bestond uit twee plaatsen, vooraan het secretariaat en achteraan een vergaderkamer.

Langs de straatzijde gezien van links naar rechts had het huis een dubbel blokraam, de ingangsdeur, nog drie dubbele blokramen en een deur die toegang gaf tot het secretariaat.

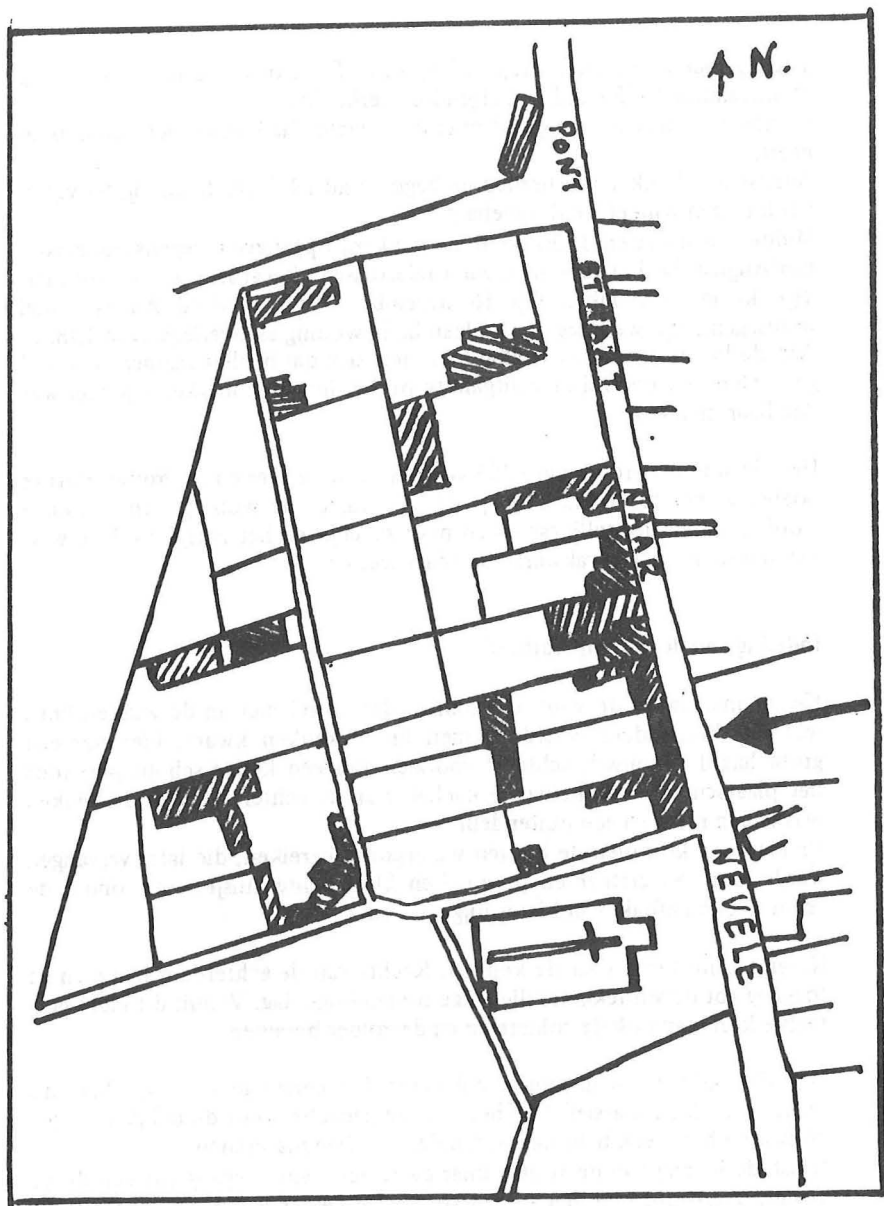
Einde 1879 is die deur veranderd in een poortje en zo ontstond een doorgang naar de achterzijde en de tuin (afb. 4).

Afb. 1. Het dorp van Hansbeke in 1700.
(Fragment uit de kaart van 1700.)

Afb. 2. Het dorp van Hansbeke in 1744.
(Fragment uit de kaart van 1744.)

Afb. 3. Het dorp van Hansbeke omstreeks 1844.
(Fragment uit de Popp-kaart.)

Toen gemeentesecretaris August-Napoleon Fobe overleed te Hansbeke op 18 november 1878 werd zijn eigendom verkocht.

De nieuwe koper was August-Emiel Breusegem, die huwde met Emma Beirnaert.

August was bakker van beroep en begon eind 1879 een bakkerij, terwijl in het huis een winkel werd uitgebaat.

Midden in de jaren 1930 werd de bakkerij opgeheven wegens ouderdom van August. De bakkerwinkel was ondertussen uitgegroeid tot een volwaardige kruidenierswinkel. Op 16 december 1958 overleed August-Emiel Breusegem, zijn weduwe bleef alleen in de woning en overleed er in 1983.

Aan de bovenstaande jaartallen kan men zien dat beide personen zeer oud geworden zijn hoewel de echtgenote bij het huwelijk merkelijk jonger was dan haar man (6).

Het eigendom werd in mei 1983 verkocht aan de heer en mevrouw Marnix Soens, wonende Hansbekedorp 32. Vooraleer de woning kon verhuurd worden waren herstellingswerken noodzakelijk en het is tijdens deze werken dat de muren in vakwerk zichtbaar werden.

Indeling van de woning. (afb. 6)

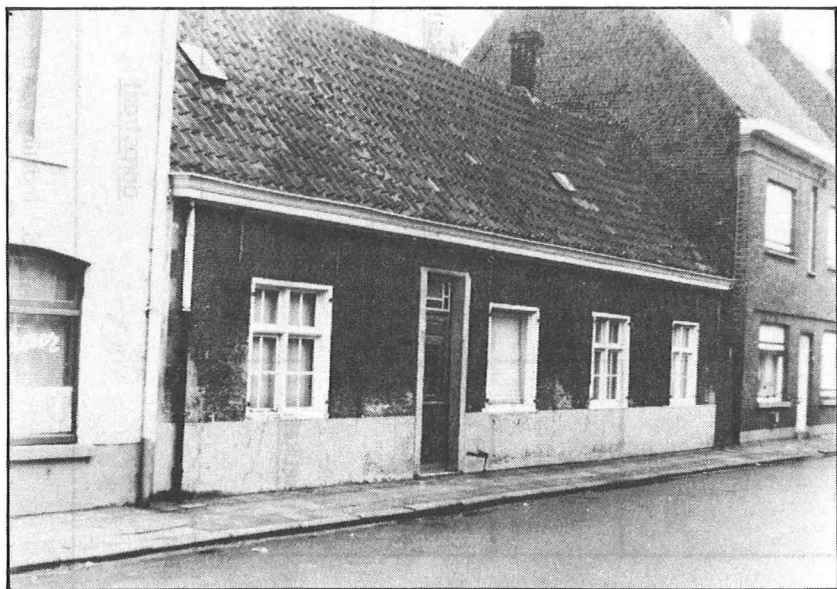
Kwam men langs de voordeur binnen dan stond men in de winkel, links was een binnendeur waardoor men in de keuken kwam, hier was een grote haard gebouwd, achteraf voorzien van een kleine schouwpijp voor het plaatsen van een Leuvense kachel. Aan de achterzijde van de keuken was er een raam en een buitendeur.

Vandaar uit kon men de houten waterpomp bereiken, die later vervangen werd door een gietijzeren pomp. Een klein achterhuisje, eerst onder de vorm van een afdak, werd later bijgebouwd.

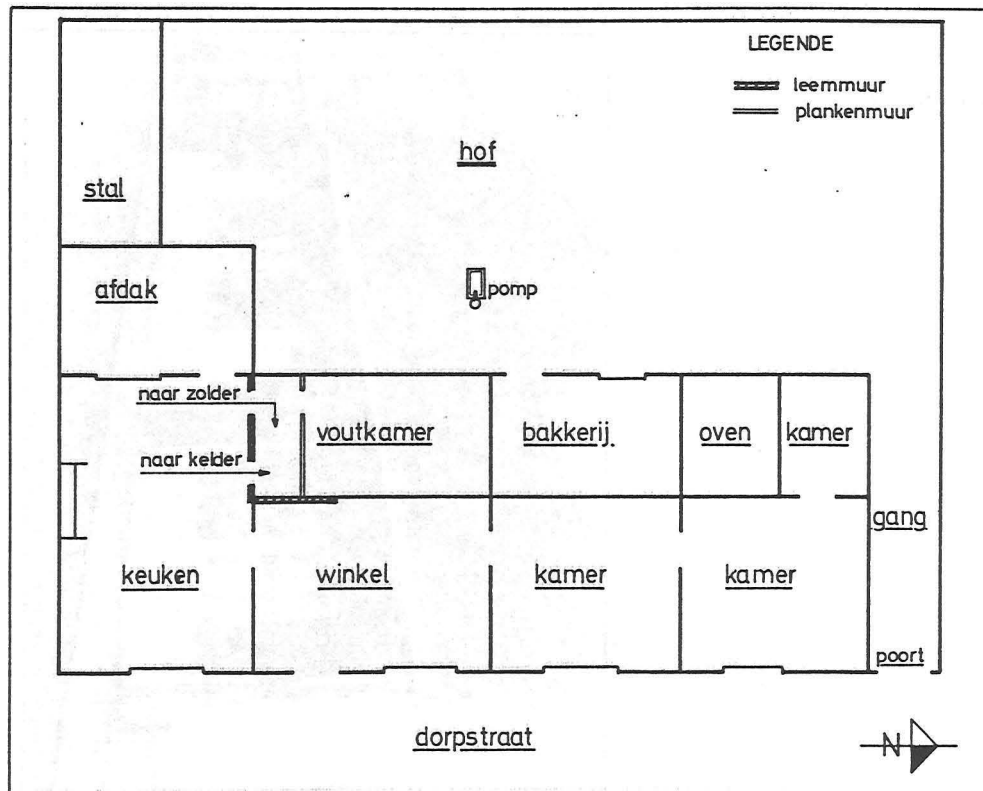
Keren we nu terug naar de keuken. Rechts van de achterdeur had men de toegang tot de voutekamer die enige treden hoger lag. Vanuit dit klein portaalje kon men ook de zoldertrap en de zolder bereiken.

Ook de zolder verraadt zijn geschiedenis. Het eerste gedeelte van het huis heeft een kloek massief dak, het tweede gedeelte werd duidelijk later gebouwd en heeft een licht dak in minderwaardige materialen.

Naast de ingang van de voutekamer geeft een deur toegang tot een droge kelder, overwelfd met een stenen voute. De kelder is dan ook gedeeltelijk gelegen onder de voutekamer en gedeeltelijk onder de keuken.

Afb. 4. Toestand van de dorpsbakkerij in 1983.
(Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

Afb. 5. Indeling van de woning.

Door de winkel gaat men rechts een grote kamer binnen, van hier uit komt men in een kleinere kamer, het oude secretariaat, en zo in een achterkamer. Bij het maken van een doorgang naar de koer werd de rechtergevel 1,5 (meter) verplaatst en zo werden de laatste twee kamers kleiner.

De ingang van de eigenlijke bakkerij lag in de tuin dus langs de achterzijde van de woning. Aan de achtergevel bemerken we dus een klein raampje van de voutekamer, een klein raampje van de bakkerij, dienende als verluchttings-raampje, de ingangsdeur van de bakkerij en ernaast een groot dubbel blok-raam (afb. 6).

Langs de perceelsgrens stonden nog enkele kleine stalletjes voor de hond en de hondekar. Na de eerste wereldoorlog werd de hondekar vervangen door een paard en een kleine broodkar.

Dit was zo ongeveer de toestand bij het overlijden van bakker Breusegem.

Muur in vakwerk (afb. 7)

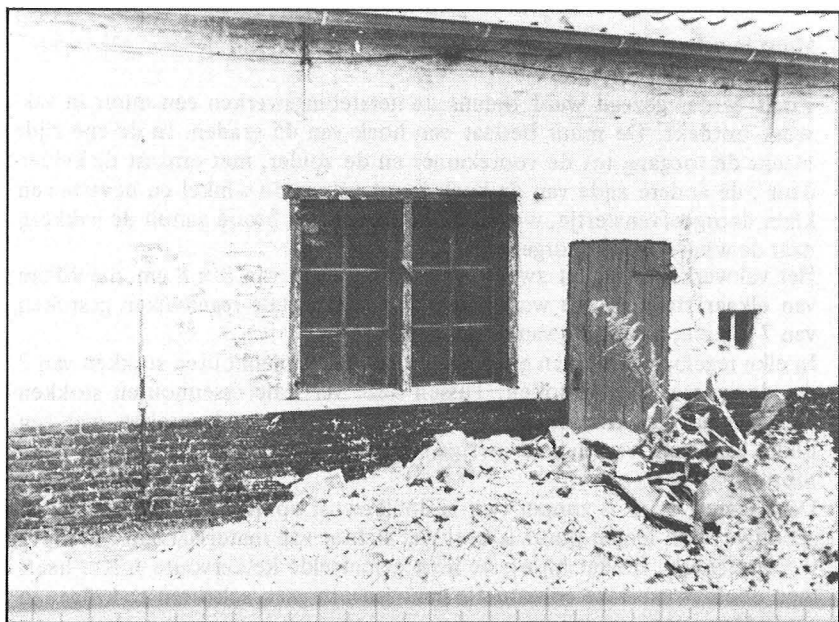
Zoals eerder gezegd werd tijdens de herstellingswerken een muur in vakwerk ontdekt. De muur beslaat een hoek van 45 graden. In de ene zijde steekt de toegang tot de voutekamer en de zolder, met ernaast de kelderdeur ; de andere zijde van de hoek komt uit op de winkel en bevatte een klein doorgeefvenstertje, waardoor het gebakken brood vanuit de bakkerij naar de winkel werd doorgegeven.

Het vakwerk bestaat uit zware eiken wandstijlen van 8 x 8 cm, die 90 cm van elkaar staan. In die wandstijlen zijn horizontale regelbalken gestoken van 7 x 8 cm, die 50 cm van elkaar liggen.

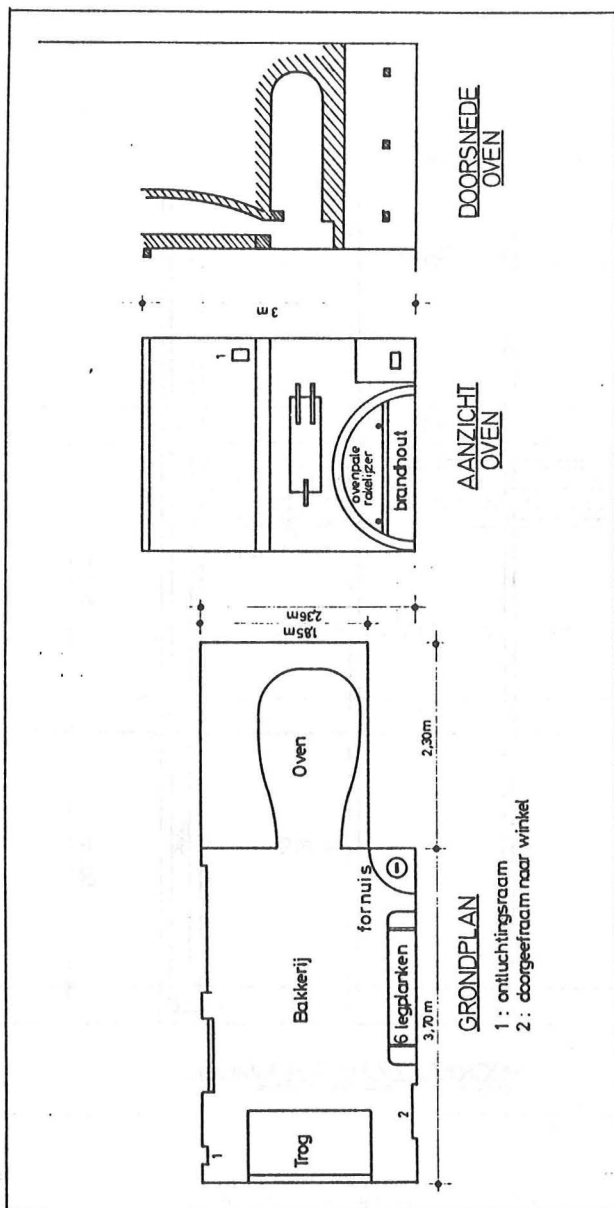
In elke regelbak zijn gaten geboord waarin twee essenhouten stokken van 2 cm doormeter zijn gestoken. Tussen deze verticale essenhouten stokken zijn wilgen- en berkentakken gevlochten. Alles is nu bestreken met een dikke laag leem verschraald met gehakt stro en afgewerkt met dunne kalkmortel.

Deze lemen muur is zonder twijfel doelbewust op die hoek van de keuken gebouwd. Een lemen muur is heel wat lichter van materiaal dan een muur in metselwerk. Omdat hij op de licht gemetselde keldervoute rustte heeft men doelbewust deze constructie gekozen om geen scheuren te krijgen in die keldervoute.

Zelfs de afsluiting van de voutekamer en de zoldertrap is gemaakt uit een houten kader beslagen met 1 cm dikke planken in populieren hout, hier „kisteberd” genoemd. Nog eens een bewijs dat de bouwvakkers in die tijd wisten wat ze bouwden.

Afb. 6. De ingang van de eigenlijke bakkerij. Links van de deur bemerken we het dubbele blokraam en in de muur het lange muuranker waarmee de oven was verstevigd ; rechts van de deur het kleine raampje. (Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

Afb. 8. Opbouw van de oven.

De bakkerij (afb. 8)

Om vanuit de keuken in de bakkerij te komen moest men door de achterdeur naar buiten, en kwam over een geplaveid voetpaadje in de bakkerij. Deze ligt 33 cm lager dan het grondpas zodat men over twee treden afdaalt. De bakkerij zelf is 3,70 m lang en 2,36 m breed. De bakkersoven staat links in een ruimte van 2,30 m op 1,85 m. De eigenlijke oven meet 2 m op 1,20 m, de overdeur is 80 cm op 30 cm. Een kleine berekening leert ons dat die oven 35 à 40 broden kon bevatten per *bakte*. De ovenvloer rust op een gemetselde boog, daaronder is er een ruimte van 1,70 m op 0,96 m, die zeker als opslagplaats voor het stookhout werd gebruikt. De lange ovenpalen werden op drie dwarsbalken geschoven onder de oven, zo bleven ze droog en waren bij de hand om het brood in en uit de oven te halen. Rechts van de oven staat een ingemetseld fornuis 76 cm hoog met een doormeter van 70 cm, de ketel is in gietijzer en kan gesloten worden met een afneembaar deksel (sfb. 9).

Tegen de winkelmuur waren, zes verdiepingen hoog, de broodrekken geplaatst waarop het gerezen brood voor het bakken kon rusten en daarna het gebakken brood als het uit de oven kwam. Hier was ook het doorgeefraampje naar de winkel; de bakkerstrog stond achteraan langs de voutemuur. Deze bakkerij had een hoogte van 3 m en was afgedekt met een plankenvloer rustende op dwarsliggers of roosters met erboven de zolder (7).

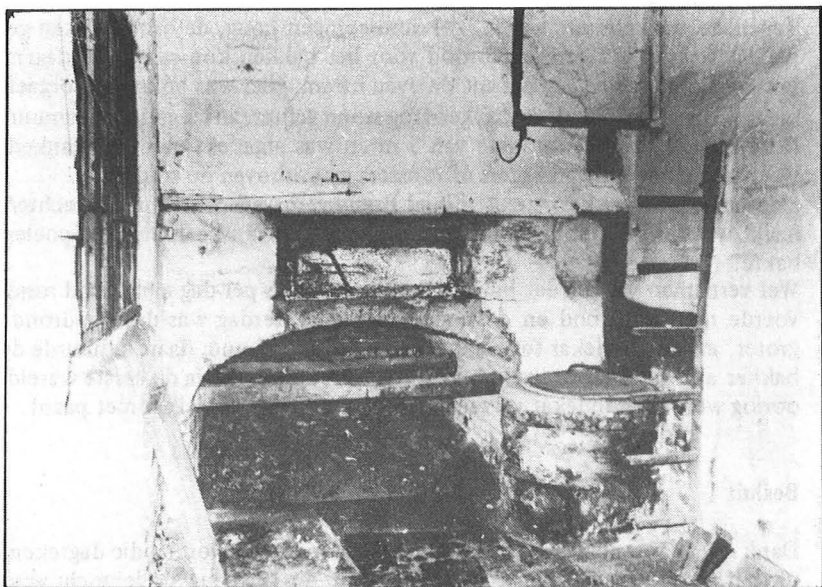
Hoeveel brood bakker August-Emiel Breusegem verkocht kon niet achterhaald worden, evenmin of hij ook de bekende Hansbeekse schietspoelen bakte.

Wel vernamen we (8) dat bakker Breusegem eens per dag zijn brood rondvoerde met zijn hond en de hondekar; op zaterdag was de broodronde groter en de hondekar te zwaar geladen voor één hond, daarom huurde de bakker alle zaterdagen in de buurt een tweede hond. Na de eerste wereldoorlog werd de hondekar vervangen door een kleine broodkar met paard.

Besluit

Dank zij de veranderingswerken kon de bouw van de woning die dagtekent uit het einde van de 18e - en het begin van de 19e eeuw onderzocht worden. Ik vermoed dat deze dorpsbakkerij de enige is in het Land van Nevele. Wat echter niet kon achterhaald worden is hoeveel brood er gebakken werd en of de bakker boekweitbrood, tarwe- of roggebrood bakte. Nogtans is zó een stukje oude ambachtelijke archeologie aan het licht gekomen.

Feestdag van de H. Begga 1983, A. JANSSENS

Afb. 9. Binnenopname van de bakkerij in 1983. We bemerken de oven, onder de oven de ruimte voor brandhout, de drie balken waarop de ovenpalen en het rakelijzer gelegd werden, het fornuis en de steunen voor de broodplanken. (Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

Voetnoten

- (1) Kaart van Hansbeke a ° 1700 (archief van graaf B. de Bousier Borluut, Hansbeke).
- (2) Kaart van Hansbeke van 1744.
- (3) Kaart Ferraris, 1771 - 1778 (copie van de Konkl. Bibliotheek van België).
- (4) Kaart Van der Maelen, 1846 (copie van de Konkl. Bibliotheek van België).
- (5) Kadastrale kaart van Hansbeke met legger door Popp, 1864.
- (6) Gegevens verstrekt door mevr. Anna Van Wonterghem, diensthoofd van de burgerlijke stand Nevele.
- (7) De opmetingen werden gedaan in de maanden mei en juni 1983, met toestemming van de heer Marnix Soens, waarvoor mijn dank.
- (8) Inlichtingen verstrekt door de heer Marnix Soens.

EEN ZWERVER UIT HET NEVELSE :

Theophiel Van Kerrebroeck, „den gladden”

Felix Van Kerrebroeck, afkomstig uit Landegem en geboren in 1835 en zijn vrouw Seraphina Claeys geboren in 1832 te Oedelem, verhuisde met zijn gezin van 3 kinderen van Landegem naar de Karmhoek in Vosselare.

De drie kinderen waren Emma Claeys en Eugenia Claeys (twee kinderen die de moeder had vóór haar huwelijk met Felix) en Clément Van Kerrebroeck, geboren in 1873 in Landegem.

Op 29 april 1878 werd Theophiel Albertus Van Kerrebroeck geboren op de Karmhoek.

Toen Theophiel 1 jaar en 4 maanden oud was verhuisde het gezin op 20 augustus 1879 weer naar Landegem en nam zijn intrek in de Haarkensstraat nr. 3, in Landegem beter bekend als „de armhuizekens”.

Bij de overschrijving naar Landegem kregen de twee dochters Emma en Eugenia de naam Van Kerrebroeck.

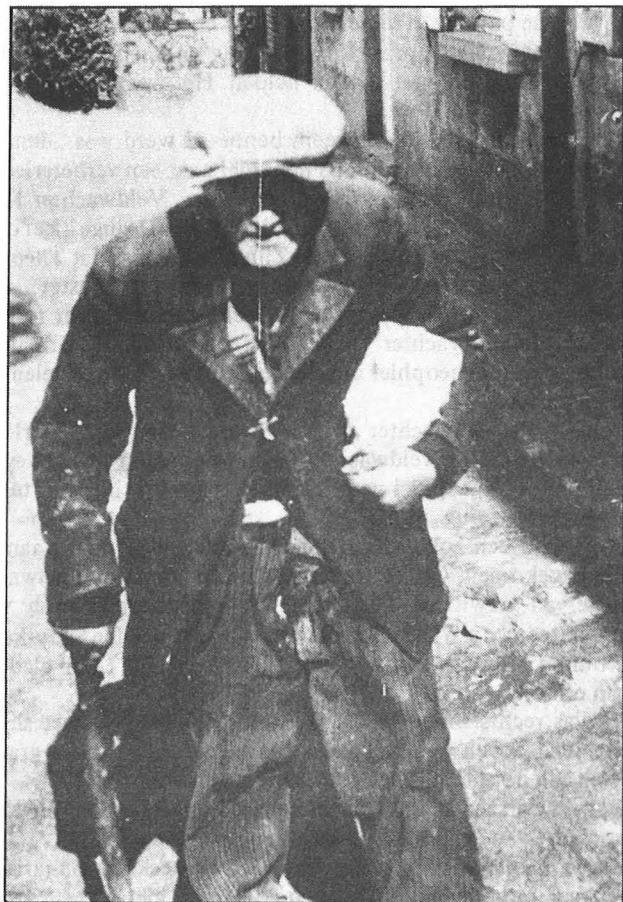
In 1902 overlijdt de vader van Theophiel en 3 jaar later sterft zijn moeder. Theophiel was toen 27 jaar oud. Na het overlijden van zijn moeder in 1905 begint Theophiel te zwerven :

In 1905 verlaat hij het ouderlijk huis en neemt hij zijn intrek in de Doornplasstraat nr. 17 te Vosselaere. 1908 verhuist hij terug naar de Haarkensstraat in Landegem. In 1909 vertrekt hij opnieuw naar de Doornplasstraat in Vosselare. In 1914 verhuist hij naar de Ham nr. 3 in Nevele. In 1916 neemt hij zijn intrek bij zijn halfzuster Eugenia Van Kerrebroeck die getrouwd was met Francies Injon. Dit gezin woonde in de Bovenstraat nr. 5. Over Eugenia, beter bekend als „Zeuntje Preutels”, vonden we het volgende versje :

*Zeuntje Preutels kocht een kind
't wierd geboren al in de wind
't had 2 oarms (armen) gelijk 2 doarms (darmen)
't had 2 benen gelijk 2 stenen
't had een hoofd gelijk een koe
en 't behoordege aan Zeuntje Preutels toe.*

Datzelfde jaar verhuisde Theophiel terug naar de Doornplasstraat in Vosselare. Theophiel zal daarna nog vaak verhuizen.

Overall in Landegem en omstreken leerden de mensen hem kennen als een zwerver die te pas en te onpas aan je deur kwam aankloppen om een snee brood te bedelen. De mensen noemden Theophiel „den gladden”.

Theophiel Van Kerrebroeck, beter bekend als „de gladden“
in het dorp van Landegem.
(foto Dirk Heynssens.)

Echt werken deed hij niet, wel ging hij nu en dan eens de koeien wachten bij de boeren. In ruil hiervoor kreeg hij dan iets te eten. Slapen deed hij waar hij plaats vond. Hij had een aantal plaatsen waar hij op de zolder mocht slapen, zoals bij weduwe Van de Walle in de Kerkstraat en bij Tiste van de Steene op Wilde. Geld bezat hij bijna nooit en als hij er had was het gekregen. Van de pastoor in Merendree kreeg hij regelmatig wat geld toegestopt. Als men hem aan de praat kreeg klaagde hij steeds over de rijke mensen die de arme dutsen niet wilden helpen. Het was een kleine deugniet die graag naar de meisjes floot.

Toen pastoor Van Laere in Landegem benoemd werd was „den gladden” een doorn in zijn oog. Hij vond dat Theophiel naar een verbeteringsgesticht moest. Hij diende klacht in bij de burgemeester. Veldwachter Robert De Smet moest hem naar de „juge” brengen in Nevele. De juge bleef op afstand van Theofiel omdat deze teveel stonk. Zijn oordeel was dat Theophiel niet naar een verbeteringsgesticht moest maar naar Baarle-klooster. „Den gladden” kreeg een strenge berisping en hij beloofde niet meer te zullen bedelen. Terwijl de veldwachter en de rechter nog enkele formaliteiten in orde brachten stond Theophiel al weer een boterham te bedelen bij secretaris Van de Castelee.

Te voet gingen de veldwachter en „de gladden” dan naar Baarle. De volgende morgen kwam de veldwachter hem weer tegen in Landegem. Verschillende keren is Theophiel naar het klooster gebracht maar telkens was hij de volgende dag terug „thuis”.

Zoals het past bij een zonderling iemand is ook „de gladden” aan een zonderling einde gekomen. Op 16 september 1946 wordt de veldwachter van Landegem ervan verwittigd dat Theophiel verdronken is in de vijver van Tiste van de Steene op Wilde. De veldwachter gaat dokter Kluyskens halen. Als deze buiten komt en ziet dat het regent zegt hij : „Den gladden heeft het gedaan om mij te kl ...”.

Theophiel was rechtstaande verdronken met de voeten in het slijk en met de haardos juist boven water. Tussen zijn vingernagels zat er gras wat bewees, volgens de dokter, dat het geen zelfmoord was.

Theophiel zal waarschijnlijk die nacht een slaapplek gezocht hebben in de schuur van Tiste van de Steene en is zo in de wal gesukkeld.

Enkele dagen nadien is Theophiel Van Kerrebroeck op 68-jarige leeftijd zonder veel ceremonie begraven, want geld had hij niet.

Als men nu nog aan iemand vraagt iets over „den gladden” te vertellen dan verschijnt er een glimlach op zijn of haar gezicht. Theophiel Van Kerrebroeck is reeds 38 jaar dood maar „DEN GLADDEN” leeft verder in de gedachten van de vele mensen die hem gekend hebben.

Dirk HEYNSSSENS, Landegem

SINT-ELOOI EN ZIJN VERERING TE VOSSSELARE (*)

Vosselare is vooral bekend voor zijn paardenwijding met de relikwie van Sint-Elooi.

Op die feestdag trekt ook de alom vermaarde ruiteromweg langs de landelijke wegen van de parochie, een gebruik dat reeds dateert van 1711.

Ons bestuurslid Marcel Michiels wil deze verering voor Sint-Elooi in ere houden en aanmoedigen. Hij heeft de hitte van de zomer 1983 getrotseerd en in een muur van zijn huis (Langemunt) eigenhandig een nis gebouwd waarin nu een zeer oud gepolychromeerd beeld prijkt van Sint-Elooi, getooid met zijn gebruikelijke attributen hamer, nagels, tang en bisschopsstaf.

Het ligt in de bedoeling van Marcel het beeld te laten inzegenen tijdens de eerstkomende paardenwijding op Sint-Pietersdag 1984. Naar aanleiding van deze plechtigheid is hij ook van plan een kleine tentoonstelling over Sint-Elooi te organiseren.

Een heemkundig initiatief dat tot navolging strekt !.

April 1984, dag van de heilige Franciscus.
De redactie

(*) Zie ook J. VAN DEN HEUVEL, *Heiligenverering in het Land van Nevele*, in *Het Land van Nevele*, jg. XIV (1983), afb. 1, blz. 34 - 36.

Het nieuwe Sint-Elooisbeeld, zoals het nu prijkt in de nis bij bestuurslid Marcel Michiels te Vosselaer.

(Fotoarchief M. Michiels, Vosselare.)

VERSLAGEN

Zondag 11 december 1983, lezing met dia's door de heer Jozef Van de Castele over „De strijdlustige Van Roy's uit Nevele”. Veertig aanwezigen.

Wanneer wij de politieke geschiedenis van Nevele uit de voorbije honderd jaar overlopen, valt het op dat er in deze gemeente soms figuren naar boven komen die voor vele mensen een teken van tegenspraak waren.

Vóór de eerste wereldoorlog leefde in Nevele de familie Van Roy. Voor hun aanhangers waren ze durvers. Hun tegenstanders noemden hen twistzoekers. Maar wie waren die Van Roy's nu eigenlijk wel? Onze ondervoorzitter J. Van de Castele ging op zoek en pastte beetje bij beetje de puzzel in mekaar.

Op een zeer grondige en bevattelijke manier behandelde hij elk lid van deze bekende familie. Met tientallen, nooit eerder geziene dia's probeerde hij de aanwezigen een beeld te geven van deze Van Roy's.

Wie de voordracht heeft gemist kan in een volgend nummer van ons tijdschrift een uitgebreid artikel lezen van de heer J. Van de Castele over de strijdlustige Van Roy's.

J.L.

Zondag 5 februari 1984, lezing door Prof. Dr. R. Tavernier over „Kouters, bulken en driesen in het Land van Nevele” en veertiende statutaire vergadering in Merendree. Achterveertig aanwezigen.

Tegen halfdrie liep het goedverwarmd zaaltje vol. Net zoals in de voorbije jaren waren bijna zestig leden en belangstellenden naar Merendree afgezakt.

De lezing van professor Tavernier heeft een memorabele voorgeschiedenis. Toen in mei 1983 binnen het bestuur het 20-jarig bestaan van het museum „Rietgaverstede” in Nevele werd herdacht, beloofde professor Tavernier dat hij „eens” zijn hypothese over de kouters in het Land van Nevele zou uiteenzetten. Opdat het niet bij beloften zou blijven, begon bestuurslid Guido Schaeck alvast met het verzamelen van kaarten, dia's en foto's die de lezing zouden illustreren.

We waren heel verheugd deze keer professor Tavernier als gastspreker in ons midden te mogen verwelkomen. Zijn eerste voordracht voor de heemkundige kring dateert al van 20 januari 1974 en handelde toen over „De ontwikkeling van het landschap in het Land van Nevele” (*).

(*) R. TAVERNIER, *Het landschap van het Land van Nevele*, in *Het Land van Nevele*, jg. V (1974), blz. 2 - 10 en blz. 47 - 58.

Tien jaar later bewees professor Tavernier aan de hand van het vele historische en bodemkundige materiaal zijn hypothese over het ontstaan en de betekenis van kouters, bulken en driesen in onze streek.

Na afloop van de voordracht schonk het bestuur aan professor Tavernier een prachtige kleurenfoto van een tekening van de Vrijheid van Nevele uit het landboek van 1682.

Op die manier hopen we dat de oud-Nevelaar professor Tavernier een blijvende herinnering aan zijn vroegere woonplaats zal hebben.

Na deze lezing kon de statutaire vergadering beginnen met een overzicht van de activiteiten 1983 door de voorzitter (zie hierna).

In zijn financieel verslag wees penningmeester André Bollaert er vooral op dat een verhoging van het lidgeld voor 1984 noodzakelijk was geworden : alleen reeds de drukkosten voor het tijdschrift zijn met 40 % gestegen, een subsidie van de gemeente Nevele, goed voor 10.000 fr. wordt niet meer uitgekeerd, de portkosten blijven stijgen en aangezien „Het Lyskanal“ bijna uitverkocht is kunnen hieruit geen extra-inkomsten meer worden geput.

Omdat het bestuur van plan is de kwaliteit van het tijdschrift en van de activiteiten hoog te houden, was het dus noodzakelijk het lidgeld lichtjes te verhogen.

Volgens de statuten zijn de bestuursleden juffrouw I. Buysse en de heren A. Janssens, R. Leenkecht, M. Michiels en J. Van de Castele ontslagnemend. Ze stelden zich herverkiesbaar en werden met handgeklap in hun functie bevestigd.

Voor ondervoorzitter Jozef Van de Castele kwam er nog een heel onverwacht en verrassend toemaatje. Voorzitter J. Luyssaert haalde uit zijn binnenzak een velletje papier en zwaaide de heer Van de Castele om volgende redenen lof toe :

Tussen januari 1973 en december 1983, dus in een periode van tien jaar, stond de naam van onze ondervoorzitter Jozef Van de Castele vijf keer op ons programma of affiche. De eerste keer sprak hij op 14 januari 1983 over „Rusthof te Vosselare zoals het was en zoals Cyriel Buysse het zag“.

De tweede keer op 2 maart 1975 over „Het burgemeesterschap van Leonce Mulle de Terschueren, zoals C. Buysse het zag en zoals het was“.

De derde keer op 2 oktober 1977 over „Hoofdmomenten uit de geschiedenis van het oud Penitentenklooster van Nevele“.

De vierde keer op 10 mei 1982 : „Nevele 1914 - 1918 : elektriciteit en spionage“.

En een vijfde keer op 11 december 1983 „De strijd lustige Van Roy's uit Nevele”.

Elk van deze voordrachten was het resultaat van maanden, zelfs soms van jaren opzoekingswerk.

Wij weten dat u ontelbare brieven hebt geschreven om inlichtingen in te winnen, en dat u ons land hebt rondgereden om archieven na te pluizen.

U bent nooit tevreden geweest met half of oppervlakkig werk. Elk gegeven werd tot in de puntjes gecontroleerd. Liever enkele maanden wachten met het uitschrijven van de tekst, dan iets onzekers te komen vertellen.

Als spreker voor onze vereniging bent u uniek, omdat uw lezingen uniek zijn : inderdaad elke voordracht werd ooit maar één keer gegeven en wel voor „Het Land van Nevele”. Deze manier van werken staat in fel contrast tot zo vele andere sprekers die één keer een voordracht samenschrijven en dan van dorp tot dorp hun waar verkopen.

U bent geen veel-spreker of mooi-prater maar wel degelijk, zakelijk en boeiend tegelijkertijd. Vijf keer hebben wij u op een welgemeende manier na elke lezing bedankt, maar telkens hebben wij u ook met lege handen naar huis gestuurd.

Na tien jaar wilden wij u op een heel bijzondere manier danken en huldigen en wel met dit geschenk, het kunstboek van Dr. P. Huys over Albert Saverijs.

Een beetje uit zijn lood geslagen door deze totaal onverwacht hulde dankte de heer Van de Castele voor het geschenk en de lovende woorden.

Naar aanleiding van de tiende verjaardag van de heemkundige kring werd op 27 januari 1980 de „Orde van de Nevelse Huwier” ingesteld.

Deze *Nevelse Huwier* is niets anders dan een oude benaming voor een peersoort uit Nevele.

Tot op heden werd deze *Orde* toegekend aan Antoine Janssens, Jan Luysaert, Luc Stockman, Guido Schaeck, Johan Taeldeman, professor Tavernier, Jozef Van de Castele en Jos Van de Velde.

Tijdens deze statutaire vergadering van 5 februari 1984 werden weer vijf verdienstelijke heemkundigen verheven tot „Prins in de Orde van de Nevelse Huwier”.

Op een foto van 8 maart 1970, dag waarop in het gemeentehuis van Nevele de heemkundige kring „Het Land van Nevele” werd gesticht, herkennen we onder de talrijke aanwezigen o.m. de heren A. Bauwens, D. D'Hooge en R. Leenknecht. Korte tijd daarna werden zij alle drie bestuurslid van onze vereniging.

Als eerste trad Armand Bauwens toe tot het bestuur en wel op 4 december 1970. Wie over A. Bauwens spreekt denkt vooral aan de Hansbekenaar, die als onderwijzer het grootste gedeelte van zijn loopbaan in Meigem heeft doorgebracht. Als Hansbeekse Meigemnaar en heemkundige heeft hij zijn sporen vooral op twee domeinen verdiend : hij heeft in ons tijdschrift herhaaldelijk artikels geschreven over de H. Bloedprocessie in Meigem en hij is het ook vooral die de uitvinder van het kunstrubber, de Hansbeekse Amerikaan pater Julius Nieuwland, uit de vergeethoek heeft gehaald. Na zijn zware operatie hebben we Armand een tijd moeten missen in het bestuur. We weten dat hij nu als Hansbeekse Hansbekenaar weer zijn heemkundige en toeristische belangstelling helemaal aan zijn geboortedorp zal wijden. Om die redenen werd hij verheven tot „Prins in de Orde van de Nevelse Huwier“.

In januari 1971 werd dan Robert Leenknecht uit Hansbeke lid van het bestuur van de heemkundige kring. Er zijn mensen die leven van zeldzame hoogtepunten, anderen worden gekenmerkt door regelmatigheid en degelijkheid. Robert heeft als bestuurslid vooral de heemkunde dag aan dag, met een spreekwoordelijk enthousiasme uitgedragen in de school waar hij tot 1983 de jeugd heeft onderwezen. Op zijn manier, bijvoorbeeld door het organiseren van fietstochten naar het museum „Rietgaverstede“ of door het leiden en begeleiden van wandelingen, heeft hij de Hansbeekse jeugd iets laten aanvoelen van wat het betekent te houden van zijn streek, de mensen en de geschiedenis van zijn dorp. Om dit redenen werd de heer R. Leenknecht verheven tot „Prins in de Orde van de Nevelse Huwier“.

Op 23 januari 1972 werd juffrouw Irène Buysse uit Poeke in het bestuur opgenomen : Poeke is niet zó maar een gemeente uit het Land van Nevele : het heeft een kasteel en een rijk verleden. Juffrouw Buysse is niet zó maar een bestuurslid : zij woont in dit unieke Poeke. Als heemkundige, als gepensioneerde onderwijzeres en als bibliothecaris van Poeke heeft zij het kleine Poeke een plaats weten te geven in het Land van Nevele.

Hierbij denken we vooral aan de herdenking van Hendrik Van Doorne, die nauwe vriendschapsbanden had met Guido Gezelle, en die o.m. door juffrouw Buysse uit de vergetelheid van de geschiedenis werd gehaald. Om die redenen werd zij verheven tot „Prinses in de Orde van de Nevelse Huwier“.

Op 14 januari 1983 werd dan Marcel Michiels uit Vosselare lid van ons bestuur.

Het is bijzonder moeilijk om over Marcel te spreken, omdat hij het allemaal zelf veel beter en met veel meer woorden kan zeggen.

Marcel is in de eerste plaats het bureau voor toerisme van Vosselare.

Vreemdelingen die voorbij zijn huis komen, of ze nu Duits, Nederlands, Frans of Engels spreken, vragen uitgerekend aan hem inlichtingen en worden op allerlei manieren, tot in het culinaire toe, geholpen. Zo bewijst hij een heemkundige dienst aan de gemeenschap.

Bovendien heeft Marcel een huis en een tuin die sterk inspirerend werken. De bestuursvergaderingen die in zijn tuin plaatsgrijpen, sprankelen van ideeën, die zelfs soms werkelijkheid worden.

Om die redenen werd hij verheven tot „Prins in de Orde van de Nevelse Huwier”.

Hoewel Daniël D’Hooge reeds op de stichtingsvergadering van 8 maart 1970 aanwezig was en ook een van onze eerste leden was, duurde het nog tot 20 januari 1974 vooraleer hij lid werd van het bestuur.

Als heemkundige kunnen we Daniël op tweeërlei manier typeren : als inspirator voor onze werking en als beschermer van een aantal oude gebruiken. Zo bijv. metselt hij bij verbouwingen in zijn huis stevast enkele muntten in, in de hoop dat ze over enkele honderden jaren zullen teruggevonden worden. Wanneer hij dan een paar jaar later een nieuwe deuropening maakt, stoot hij met zijn beitel op zijn eigen munten.

Hij is ook samen met A. Janssens de auteur van de *Geschiedenis van de brandweer van Nevele*. Trouwens aan documentatie over Nevele ontbreekt het hem niet. Zijn heemkundige lade in zijn werkplaats wordt legendarisch. Heeft Daniël een of ander oud papiertje nodig dan duikt hij in die lade en na een dolle zoektocht komt hij triomfantelijk weer boven met het gezochte document.

Om deze redenen werd hij verheven tot „Prins in de Orde van de Nevelse Huwier”.

Reeds jarenlang is het de gewoonte dat na onze statutaire vergadering de leden worden vergast op iets lekkers. Reeds jarenlang zijn er vrouwen van bestuursleden die hun kook- bak- of serveerkunst ontplooien om deze heemkundige versnapering op een stijlvolle manier te kunnen aanbieden.

Meestal verdwijnen ze (figuurlijk) achter de rug van hun man die met eerbetoon of met de „Nevelse Huwier” gaat lopen.

Met een zoete doos pralines dankte de voorzitter dan Flora (Schaeck), Norva (Michiels), Denise (Bauwens), Gísela (D’Hooge) en Mieke (Luyssaert) voor het vele stille werk.

Zo werd de overgang van de zakelijke, statutaire vergadering naar de reuze „schietspoelen” met koffie vlotter. Weldra groeide er een gezellig samenzijn onder de vele aanwezigen.

ACTIVITEITSVERSLAG 1983

1. **Van 15 tot 30 januari 1983 :**
tentoonstelling „Cyriel Buysse's Nevelse periode" in de Generale Bank-
maatschappij te Nevele.
2. **Zondag 6 februari 1983 :**
dertiende statutaire vergadering met bestuursverkiezing.
3. **Zondag 6 februari 1983 :**
lezing door Dr. Chr. Vandenbroecke over „Sociale geschiedenis van
het Vlaamse Volk, 16de tot 19de eeuw".
4. **Zondag 20 maart 1983 :**
bezoek aan de Aertemeersmolen te Poeke, geleid door Dr. L. Goemin-
ne.
5. **Zondag 17 april 1983 :**
bezoek aan de opgravingswerken op „Woestijne" te Aalter, geleid door
ir. L. Stockman.
6. **Van 21 tot 23 mei 1983 :**
info-stand „Het Land van Nevele" op de Pinksterbeurs te Nevele.
7. **22, 23, 29 mei en 5 juni 1983 :**
tentoonstelling in samenwerking met museum „Rietgaverstede" te
Nevele over „Wielersport in en rond Nevele".
8. **Zondag 12 juni 1983 :**
geleid bezoek aan „Het museum van Deinze en de Leiestreek" te
Deinze.
9. **Van 10 tot 12 september 1983 :**
tentoonstelling : „Toen Poesele nog POESELE was".
10. **2 oktober 1983 :**
medewerking aan de tentoonstelling te Lotenhulle over de „Flan-
driens".
11. **9 oktober 1983 :**
lezing met dia's door de heer J. Lannoy over „Wandtegels".
12. **14 t/m 30 oktober 1983 :**
medewerking aan de tentoonstelling „Schatten der Oostvlaamse schut-
tersgilden" in de Kredietbank te Gent.
13. **6 november 1983 :**
lezing door Prof. Dr. K. De Clerck over „De school van toen".
14. **11 december 1983 :**
lezing met dia's door de heer J. Van de Casteele over „De strijdlustige
Van Roy's uit Nevele".

Andere prestaties :

1. **Bestuursvergaderingen :**
het bestuur kwam elf keer samen.
2. **Documentatiecentrum :**
elke eerste en tweede zondag van de maand stond de bibliotheek en het documentatiecentrum open voor alle belangstellenden.
3. **Contactblad :**
de leden ontvingen acht keer een *Contactblad* met uitnodigingen en actuele informatie.
4. **Tijdschrift :**
verscheen vier keer met in het totaal 332 blz.

Zaterdag 24 maart, toneelopvoering te Poesele : „Verslagen over den Gemeenteraad van Nevele” van Cyriel Buysse. Tweehonderd aanwezigen.

Voor een stampvolle zaal brachten de leden van de B.G.J.G. uit De Pinte dat politiek pamflet in dialoogvorm voor het voetlicht. We zeggen wel pamflet, want het lag niet in de bedoeling van Buysse ermee een toneelstuk te schrijven. Gemeenteraadszittingen hebben uiteraard een statisch karakter en in de „Verslagen” van Buysse is er ook niet het minste spoor van intrige. Het zijn stukjes om gelezen te worden en hij die wat vertrouwd is met de Nevelse gemeentepolitiek van toen vindt het zeker amusante lektuur.

Bij de opvoering van die „Verslagen” schuilt het gevaar dat de acteurs naar simplistische middeltjes zoeken om de lachlust van de toeschouwer op te wekken, maar dat komt zeker de auteur Buysse niet ten goede.

Voor het eerst werden die „Verslagen” op 30 augustus 1980 door een toneelbond uit Hansbeke opgevoerd. Wat we toen over de uitbeelding van de „boeren” gemeenteraadsleden schreven, mogen we hier herhalen. Ingevolge het toen heersend kiesrecht konden enkel goedgee landbouwers deel uitmaken van een gemeenteraad. Als verkozenen nu naar de gemeenteraadszitting kwamen, waren ze zeer deftig uitgedost, soms te deftig. Zo strookt het uitbeelden van die boeren in slordige werkkledij niet met de historische werkelijkheid.

Het pleit voor onze penningmeester André Bollaert uit Poesele dat hij zoveel volk weet te lokken naar de kulturele manifestaties die hij organiseert. Het kleine Poesele bezit werkelijk een groot potentieel aan kulturele belangstelling.

J. V.d.C.

VOOR U GELEZEN

- *Brugge in de Geuzentijd. Bijdrage tot de Geschiedenis van de hervorming te Brugge en in het Brugse Vrije tijdens de 16e eeuw, Brugge, 1982.*

Dit boek werd uitgegeven door de Westvlaamse Gidsenkring naar aanleiding van de herdenking van de „Oostvlaamse Synode“ (8 en 9 mei 1582) en bevat o.m. een artikel van G.A.G. van Vooren over „Aardenburg in de woelige jaren 1578 - 1583“.

In dit artikel lezen we op blz. 201 o.m.

„Een andere keer gingen Cornelis Cavele en Christiaen De Moor weer op pad, nu gedurende vier dagen, zowel 's nachts als overdag, naar Nevele, Aalter en Knesselare. Vandaar waren namelijk tal van inwoners naar Aardenburg gevlucht vanwege de grote overlast die zij ondervonden van plunderende soldaten. Te paard en te voet, met wagens waarop hun hebben en houden was geladen waren ze zo overgekomen.“

Het gaat hier over de tijdsopname tussen 21 februari en Pasen 1580. Christiaen De Moor was koster-zanger en Cornelis Cavele was kerkbewaarder en orgelblazer van de O.L.V.-kerk van Aardenburg.

Zij werden regelmatig op pad gestuurd om na te gaan of er geen troepenbewegingen waren richting Aardenburg.

A.B.

- H. Melen (Drs. Frank Van Doorne), *Beschouwingen over kunst, in Bijdragen tot de Geschiedenis der stad Deinze en van het Land aan Leie en Schelde*, jg. 50 (1983), blz. 41 - 53.

In dit artikel lezen we in bijlage de afstamming van Frank Van Doorne, geschreven door Herman Maes.

De grootouders van Frank Van Doorne waren Jozef Daems en Marie-Louise De Pestel.

Marie-Louise De Pestel is vele jaren hoofdonderwijzeres geweest in de gemeentelijk meisjesschool te Deinze. Zij was de dochter van Frederik De Pestel en van Hortense Coucke. Frederik De Pestel werd in 1824 te Nevele geboren en was gemeentelijk hoofdonderwijzer te Sint-Martens-Leerne. Als jongen was hij op school geweest bij Marie Comparé, de moeder van de Lovelings. Hij was een vriend van Paul Fredericq en van de gezusters Loveling. Hij stond model voor Virginie Loveling als Meester Ottevaere, een van de belangrijkste personage uit haar werk „Sophie“, een roman over de schoolstrijd van 1879. Hij stierf te Gent in 1886 en ligt begraven op het kerkhof van de Heuvelpoort te Gent.

J.L.

INHOUDSTAFEL

A. STROBBE, De Flandriens van Lotenhulle	51
J. TAELEDEMAN, Enkele dialektbenamingen voor vogels in het Land van Nevele	67
A. JANSSENS, De dorpsbakkerij van Hansbeke	76
D. HEYNSSENS, Een zwerver uit het Nevelse : Theophiel Van Kerrebroeck, „den gladden”	90
<i>Redactie</i> , Sint-Elooi en zijn verering te Vosselare	93
Verslagen	95
Voor u gelezen	102

Voorzitter en voorzitter redactieraad :

J. LUYSSAERT
Veldestraat 26
9841 Nevele-Merendree

Ondervoorzitter :

J. VAN DE CASTEELE, St.-Amandsberg

Secretaris :

P. D'HOKER
Biebuyckstraat 2
9850 Nevele

Penningmeester :

A. BOLLAERT
Beentjesstraat 24
9850 Nevele-Poesele

Bestuursleden :

A. BAUWENS, Hansbeke
I. BUYSSE, Poeke
Y. DE VOS, Deinze
L. DE RUYCK, Aalter
D. D'HOOGHE, Nevele
D. HEYNSSSENS, Landegem
A. JANSSENS, Nevele
L. LAVENT, Vosselare
R. LEENKNECHT, Hansbeke
M. MICHIELS, Vosselare
G. SCHAECK, Landegem
A. STROBBE, Lotenhulle